

Wm F. Hilderson

KATA TO DIKAION TON RΩMAIΩN

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΣΤΕΦΑΝΩΘΕΙΣΑ

ΥΠΟ ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ ΣΧΟΛΗΣ

ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ

ΥΠΟ

ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ Δ. ΒΑΛΒΗ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΜΕΤΑ ΠΡΟΣΘΗΚΗΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΡΜΟΥ

(παρὰ τὴν ὁδὸν Μουσῶν, ἀριθ. 2).

1883

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

N. 425

ΠΕΡΙ

ΜΙΣΘΩΣΕΩΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

J. — J. CLAMAGERAN

ΠΕΡΙ ΜΙΣΘΩΣΕΩΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟΝ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

(LOCATIO CONDUCTIO OPERIS ET OPERARUM)

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΣΤΕΦΑΝΩΘΕΙΣΑ

ΥΠΟ ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ ΣΧΟΛΗΣ

ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ

ΥΠΟ

ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ Α. ΒΑΛΒΗ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΜΕΤΑ ΠΡΟΣΘΗΚΗΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΡΜΟΥ

(παρά την ὁδὸν Μουσῶν, ἀριθ. 2).

—
1883

U. S. DEPARTMENT OF THE INTERIOR

UNITED STATES GEOLOGICAL SURVEY

WATER RESOURCES DIVISION

(REPORT OF INVESTIGATION)

HYDROLOGICAL INVESTIGATION

OF THE RIVERS OF THE UNITED STATES

THE RIVER

AKADHMIA

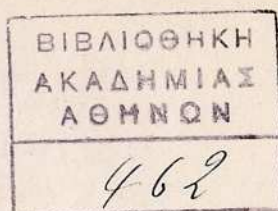
AOHNON

WASHINGTON

FOR THE YEAR 1903

(Published by the Government Printing Office)

1903

22 ΣΕΠ. 1958

ΤΩ: ΤΜΗΜΑΤΙ

ΤΩ: ΝΟΜΙΚΩ: ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

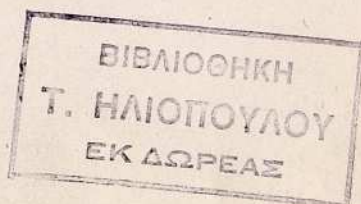
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΕΡΟΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ

Ὁ Θουκυδίδης, χαρακτηρίζων ἐν τῷ προοιμίῳ τὴν ἑαυτοῦ συγγραφὴν, ἀπεκάλεσε δικαίως αὐτὴν *κτῆμα ἐς αἰετὰ μᾶλλον ἢ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν* διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι κατηρτίσθη ἐπὶ τῇ βιάσει *ταλαιπώρου ζητήσεως τῆς ἀληθείας* (Α', 22. 20· πρβ. καὶ Krüger Griechische Sprachlehre [Leipzig 1875.], σελ. 5). Πρῶτον ἴσως ἐν τῷ πνεύματι τοῦ μεγάλου ἐκείνου τῆς ἀρχαιότητος ἀνδρὸς παρέστη *ἐνσυνείδητος* ἡ ἔννοια τῆς εἰλικρινοῦς καὶ εὐσυνειδήτου πνευματικῆς φιλοπονίας, τῆς γινομένης οὐχὶ χάριν κερδοσκοπίας ἢ πραγματολογικῆς δημοκοπίας ἀλλὰ πρὸς ἀγνὴν καὶ καθάραν ἐπιδιώξιν τῆς τεχνικῆς ἢ ἐπιστημονικῆς ἀληθείας. Ἡ ταύτη δὲ πρόθεσις ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως τὸ κυριώτατον πάντος πνευματικοῦ ἔργου προσὸν καὶ τὸν εὐγενέστατον αὐτοῦ χαρακτήρα, ἰδίως δ' ἐν χρόνοις, οἷος καὶ ὁ παρών, καθ' οὓς πολλοὶ καὶ ἐκ τῶν φημιζομένων ἔτι τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης θεωραπόντων δημιουργοῦσιν ἔργα οὐδὲν ἄλλο δυστυχῶς σκοποῦντα ἢ νὰ θαμβώσωσι τὰ ὄμματα καὶ ἐλαφρύνωσι τὰ θυλάκια τῶν ἀναγνώστων. Ὅταν ἄρα διαγινώσκωμεν ἐν τινι ἔργῳ τὴν πρόθεσιν εἰλικρινοῦς καὶ εὐσυνειδήτου λατρείας τῆς τέχνης ἢ τῆς ἐπιστήμης, ἡ δὲ πρόθεσις αὕτη ἐν τῷ σταδίῳ τῆς πραγματοποιήσεως κρίνεται παραγαγοῦσα ἀγλαοτάτους καρπούς, ὁφείλομεν τότε νὰ ἐπιστήσωμεν ἀτενῶς τὴν ἡμετέραν προσοχὴν εἰς τὸ προκείμενον ἔργον, διότι τότε ἔχομεν πρὸ ἡμῶν αὐτῶν ἐν τῶν ἀείποτε μὲν σπανίων καὶ διαπρεπῶν τοῦ ἀνθρώπου δημιουργημάτων, μάλιστα δ' ἐν οἷς χρόνοις, ὡς εἴρηται, τιθεμένης ἐν μοίρᾳ Κάρου τῆς ἠθικῆς τοῦ καθήκοντος συναισθήσεως, ἡ

πολιτεία ἀπογυμνοῦται, ὡς ἔλεγε ποτε ὁ Bismarck, εἰς «τυχαῖον ἄθροισμα δικαιωμάτων, εἰδὸς τι προμαχῶνος καταλλήλου πρὸς τὸν πόλεμον πάντων κατὰ πάντων» ("I. *Estiar* ἀρ. 305, σελ. 699)—καὶ τὸ πᾶν ἰδιοτελῶς θεωρεῖται ἀντικείμενον τῆς κοινωνικῆς εὐμαρείας τοῦ ἀτόμου.

Τοιοῦτον δ' ἔργον προθέμενον ἀγνὴν καὶ καθαρὰν λατρείαν τῆς ἐπιστήμης εἶνε καὶ τὸ προκείμενον, ὅπερ κατὰ μετὰφρασιν παρέχεται εἰς τὸν ἡμέτερον ἀναγνώστην· ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ, ἔξοχος καὶ εὐγενὴς φύσις καὶ ἐπιστημονικὴ δεινότης οὐχὶ τῶν συνήθων, ἀποφαίνεται ὡς ὁ ἀρχαῖος Θουκυδίδης ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ πλείονος μετριοφροσύνης, ὅτι συνέταξεν ἔργον, «οὐ ἡ μόνη ἀρετὴ εἶνε τὸ εὐσυνείδητον αὐτοῦ» ("I. τὸν πρόλογον τοῦ συγγραφέως). Τὴν τοιαύτην δ' ἀπόφασιν τοῦ ἀγνοῦ τούτου ἐπιστήμονος ἐπεκύρωσεν ὡς ἀληθεστάτην καὶ ἡ Νομικὴ τῶν Παρισίων Σχολή, ἀπονεύμασα εἰς τὸν συγγραφέα ἐπὶ τῷ ἔργῳ τὸ πρῶτον ἀριστεῖον ἐν τῷ διαγωνίσματι τῶν διδασκτῶν τῷ γενομένῳ ἐν ἔτει 1852. Τούτων λοιπὸν οὕτως ἐχόντων, εὐκοθεν ἤδη καταναεῖται ἡ σπουδαιότης καὶ χρησιμότης τοῦ προκειμένου ἔργου, ὅπερ εὐχόμεθα ἐκ βάθους ψυχῆς νὰ καταστή ἀντικείμενον μιμήσεως ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν τρόπον καθ' ὃν συνεγράφη.

Τοῦτο δ' εὐχόμεθα, διότι ἔτι δυστυχῶς παρ' ἡμῖν τὰ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα οὐ μόνον εἶνε πλανῆται τῆς Ἀνατολῆς δεχόμενοι τὸ φῶς παρὰ τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων τῆς Δύσεως, ἀλλὰ συνήθως καὶ τοσοῦτον κακότεχνοι καὶ βέβηλοι τοῦ φωτὸς ἀγωγοί, ὥστε ἀντὶ ν' ἀνατείλῃ καὶ παρ' ἡμῖν ἀστράπτων ὁ ἥλιος τῆς δυτικῆς σοφίας, παρέχεται μόνον εἰς τὸ πνεῦμα ἡμῶν συγκεχυμένη τις καὶ τεθαμβωμένη πυγολαμπίδος αἴγλη, ἀμαυρουμένου οὕτως εἰπεῖν τοῦ χρυσοῦ ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ἀδελφίων ἡμῶν συγγραφέων. Καὶ ἐν ᾧ πάντοτε, ἐπεξερχόμενός τις ἐκκρίτου τινὸς τῆς Δύσεως συγγραφέως ἔργον, αἰσθάνεται ἐαυτόν, ὡς λέγει ὁ φιλόλογος Cobet (ἐν *Mnemosyne*, τόμ. VI τῆς

νέας σειρᾶς, σελ. 53), ἀγχινούτερον καὶ διορατικώτερον, ὁ ἀναγινώσκων εὐδοκιμοῦν τι παρ' ἡμῖν ἐπιστημονικὸν πόνημα ἀναγκάζεται νὰ ἐκφωνήσῃ τοὺς στίχους τοῦ μακαρίτου Δ. Παπαρῥήγοπούλου, οὓς, φαίνεται, ἐνέπνευσεν εἰς ἐκεῖνον ὡς πεποιθήσιν ἡ ἐπιστημονικὴ νεοελληνικὴ φιλολογία :

Ματαιότης! ἀλλὰ εἶναι ἡ παιδεία ματαιότης·

Ψεύδη δ' ὅπισθεν γριφώδους ὀχυρούμενα σκηνῆς·

(ἐν *Ποιήσεσι*, σελ. 57). 'Αλλ' ἐννοεῖται ὅτι μετὰ τοιαύτης παιδείας, ἣν Ῥωμαῖος νομοδιδάσκαλος οὐδόλως θὰ ὤκνει ν' ἀποκαλέσῃ *πταισματικὴν* (L. 9 §. 5 D. loc. 19. 2 : «Celsus etiam imperitiam culprae adnumerandam — scripsit»), οὔτε ἀληθὲς ἐπιστήμη δύναται νὰ κριθῇ ὑπάρχουσα, οὔτ' ἐλπίς δὲ μάλιστα εἶναι νὰ ὑπάρξῃ ποτέ, ὅταν ὁμολογῇται ἀπαράιτητος πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ ἐπίδοσιν πάσης ἐπιστήμης οὐ μόνον περιουσία τις ὁμοκέντρων ἐπιστημονικῶν γνώσεων, ταλαιπώρων ἐξευρημάτων εὐσυνειδήτου πνευματικῆς φιλοπονίας, ἀλλὰ καὶ εὐσυνοπτός τις γενικὴ συστηματοποίησις αὐτῶν (¹), ἵνα μὴ ἀποθάνωσιν ἐκάστῳ κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ιδίας ἀντιλήψεως

rudis indigestaque moles,

Nec quicquam nisi pondus iners, congestaque eodem

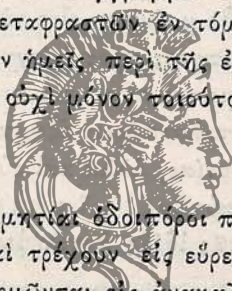
Non bene iunctarum discordia semina rerum,

ὡς λέγει ὁ Ὁβίδιος ἐν *Metam.* I, v. 7—9. Καὶ περὶ τούτου δ' ἐξηγούμεθα σαφέστερον.

(¹) Οἱ μεταφρασταὶ τῶν *Στοιχείων* τοῦ *Δημοσίου Δικαίου* τοῦ *Macarel* ἀποφαίνονται (σελ. ιβ') ὅτι «τὰ διδακτικὰ συγγράμματα εἶνε ἔργον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῶν μετριοτέρων συγγραφέων. Οἱ μεγαλοφυεῖς ἄνδρες σπανίως συγκεφαλαιοῦν τῶν ἄλλων τὰς γνώσεις, σπανίως ἐγκαταγίνονται εἰς ιδέας, αἱ ὅποσαι ἐγίναν δεκταὶ καὶ ἀφιλονεύ-

Γνωσταί εἰσιν αἱ νομικαὶ τῶν Γάλλων ἐργασίαι ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἀστικοῦ αὐτῶν κώδικος μέχρι τοῦ 1839. ἐπὶ τε τοῦ ὅλου τῆς ἀστικῆς αὐτῶν νομοθεσίας καὶ ἐπὶ τῶν διαφορῶν καθ' ἕκαστον αὐτῆς μερῶν. Καὶ ὁμῶς αὐταὶ αἱ ἐργασίαι αἱ καθαρῶς ἐπιστημονικαί, αἱ πολῦτιμοι ἄλλως καὶ διαπρεπεῖς, ἐθεωρήθησαν *χασματικά καὶ ἐλλειπείς* διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι δὲν παρήγαγον σύγγραμμα ἐπιτήδειον πρὸς συστηματοποίησιν τῶν κεκτημένων ἐπιστημονικῶν ἀληθειῶν καὶ παρέχον σχέδιον σπουδῶν πρὸς κτῆσιν εὐρυτέρων γνώσεων. Ἡ ἔλλειψις δ' αὕτη καθίστατο ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ μᾶλλον ἐπαισθητή, ὅτε ἐν ἔτει 1839. δύο καθηγηταὶ ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ τοῦ Στρασβούργου, ὁ Aubry καὶ ὁ Rau, μετεφύτευσαν ἐν τῇ Γαλλίᾳ τὸ διαπρεπὲς καὶ πασίγνωστον σύγγραμμα τοῦ Zachariae ("I. τὸν πρόλογον τῶν μεταφραστῶν ἐν τόμ. Α', σελ. v—vi). Τί λοιπὸν νὰ εἰπώμεν ἡμεῖς περὶ τῆς ἐγγωρίου παιδείας, ἡμεῖς οἱ στερούμενοι οὐχὶ μόνον τοιοῦτου συγγράμματος,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

κητοί. Καθὼς οἱ τολμηταὶ ὁδοιπόροι περιφρονοῦν τὰς πεπατημένας ὁδοὺς καὶ τρέχουν εἰς εὐρεσιν ἀγνώστων τόπων, οἱ συγγραφεῖς ὁρμῶνται εἰς ἀνακαλύψεις νοεράς, χωρὶς νὰ ἐνδιατρίβουν εἰς τὰ ἤδη ἀνακαλυφθέντα». Ἀλλὰ τὰ διδακτικὰ συγγράμματα οὐ μόνον εἶνε δημιουργὰ ἐπιστημόνων, ἀλλὰ καὶ ἔμμεσοι τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης παράγοντες, διδάσκοντα τί τὸ ἤδη ἐξευρημένον, ἵνα πέραν αὐτοῦ χωρήσῃ ἡ μεγαλοφυΐα. Ἄλλως δὲ πῶς εἶνε δυνατὸν καὶ οἱ τολμηταὶ ὁδοιπόροι νὰ δράμωσι πρὸς ἀνεύρεσιν ἀγνώστων τόπων ἄνευ γεωγραφίας καὶ γεωγραφικοῦ χάρτου περὶ πάντων τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν; Ἐκτὸς δὲ τούτου ὅλως ἀφιλοσόφητοι ἐδείχθησαν οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος μεταφρασταί, μὴ διαγνόντες τὴν οὐσιώδη φύσιν καὶ τὴν σπουδαιότητα συγγράμματος περιέχοντος τὸν κύκλον τῶν ἤδη ἐξευρημένων ὁμοκέντρων ἐπιστημονικῶν ἀλη-

ἀπαραιτήτου χάριν τοῦ μέλλοντος τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐν γένει εὐσυνειδήτου ἐπιστημονικοῦ πονήματος, ἡμεῖς οἱ ἔχοντες ἄφρον ἄφρον καὶ πάταγον καμπανίου, ἀλλ' ἀντὶ γνησίου τοιούτου οἴνου τὴν ἐν Ἑλλάδι κατασκευαζομένην νοθείαν αὐτοῦ, ὡς εἶπέ τις ἄλλοτε ἀναλόγως περὶ τῆς εὐφυΐας διαπρεποῦς παρ' ἡμῖν νομοδασκάλου; (*Ἰ. Κ. Παπαρρόγγοπούλου Τὸν μεσαιωνικὸν Ἑλληνισμόν κτλ. ἐν σελ. 13.*)

Ἄλλ' ἐννοεῖται ὅτι τοιαύτη κατάστασις εἶνε ἀνάξιον νὰ ὑπάρχῃ ἐν χώρᾳ οἷα ἡ ἡμετέρα καὶ κατὰ χρόνον οἷος ὁ παρών. Ὁ μακαρίτης Γ. Μαυροκορδάτος ἐν τῷ ἀγνώστῳ ἤδη *Ἑγχειρίδι* τῆς *Ἑλληνικῆς Ἐμπορικῆς Νομοθεσίας* (Τόμ. Δ', σελ. θ') ζητήσας τὴν ἄδειαν νὰ θεωρήσῃ «ἀνύ-

θειῶν. Ὁ δημιουργὸν εὐσυνειδήτως τοιοῦτον σύγγραμμά εἶνε πινακογράφος τῆς ἐπιστήμης καὶ ιστοριογράφος τῆς ἐσωτερικῆς τῆς ἀνθρωπότητος ἱστορίας, τῆς περιεχούσης οὐχὶ τὰς κατακτήσεις τῶν ὅπλων, ὡς ἡ ἐξωτερική, ἀλλὰ τοὺς θαυμασίους θριάμβους τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, ἦτοι τὸν πολιτισμόν, ὡς ὀρθοτάτ' ἀποφαίνεται ὁ πολὺς *Wirchow* (*Ἰ. Γαληνὸν* ἔτ. Δ', ἀρ. 42). Ἐπειδὴ δὲ σήμερον αἱ νέαι ἰδέαι εἶνε κομῆται τοῦ πνευματικοῦ στερεώματος (Πρὸς *Taillandier Réflexions sur les lois pénales*, σελ. 4) καὶ μόνον ὡς ἀπλῇ Ἑλληνικῆς ἐφημερίδος ἐπιγραφὴ δύνανται ν' ἀναφαίνωνται συχνότερον, δὲν γινώσκομεν κατὰ τί ὁ προστιθεὶς λίθον τινὰ εἰς τῆς ἐπιστήμης τὸ οἰκοδόμημα ὑπερέχει τοῦ ἐμφανίζοντος εἰς τὰ ὅμματα ἡμῶν ἀκριβῶς τὸ αἰγλήεν μέγαρον τῆς μέχρι τοῦδε ἐξευρημένης σοφίας. Ταῦτα ἐκρίναμεν καλὸν νὰ σημειώσωμεν ἕνεκα τῆς παρ' ἡμῖν ἀκμαζούσης τάσεως πρὸς τὸ εἰπεῖν τι ἄγνωστον, — τάσεως ἐξασκουμένης ἀναντιρρότῳ ἄνευ προεπιγνώσεως τῶν ἤδη ἐγνωσμένων καὶ οὐδὲν εἰκότως παραγούσης.

παρχτον τὴν φημιζομένην Ἑλληνικὴν Νομολογίαν», ἡ-
 χήθη ἔπειτα περὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου «νὰ εἴπῃ μετὰ μίαν
 ἑκατονταετηρίδα· «Ἀμαρτίας νεότητός μου καὶ ἀγνοίας
 μου μὴ μνησθῆς Κύριε!»». Ἀλλ' ἡμεῖς, περὶ συγγραμ-
 μάτων καὶ καθ' ὅλου περὶ παιδείας ποιούμενοι τὸν λόγον,
 εὐχόμεθα νὰ δυνηθῇ ὅτι τάχιστα τὸ ἔθνος νὰ ζητήσῃ ἄ-
 φεσιν τῶν ἀμαρτιῶν τῆς ἀταλαιπώρου αὐτοῦ μελέτης καὶ
 τῆς ῥαθύμου συγγραφῆς τῇ γενναίᾳ τέλος καὶ ἀνθρωπι-
 στικῇ φιλοπονίᾳ τῶν περὶ τὰ γράμματα' ἀσχολουμένων,
 διότι—καὶ πρέπει νὰ ἔχωμεν ἀκράδαντον περὶ τούτου πέ-
 ποίτησιν—ἐὰν τὰ ἡμέτερα ἔχωσι μέχρι τοῦδε κακῶς καὶ
 ἐν τῇ κοινωνικῇ καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ
 ἔθνους, οὐδεὶς ἄλλος κυρίως πταίει ἢ ἡ κατερῥαθυμημένη
 παρ' ἡμῖν παιδεία ἢ μὴ παραγαγοῦσα ἀσφαλῆ καὶ ἄρχου-
 σαν περὶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ψευδοῦς πεποίτησιν, ἀλλὰ
 περὶ ἀμφοτέρων δημιουργήσασα τὴν πασίγνωστον ἐκείνην
 τοῦ μὴ χάνεσαι ἀδιαφορίαν, ἥτις οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἐψι-
 μυθιωμένη τις ἐν Ἑλλάδι μορφή τοῦ μηδετισμοῦ ἐν τῇ
 σφαίρᾳ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ καθήκοντος.

Mais les indifférents ne sont que des athées ;

Ils ne dormiraient plus s'ils doutaient un seul jour

(Alfred de Musset L'espoir en Dieu ἐν ταῖς *Poésies Nou-
 velles*). Πᾶσαι αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι διὰ διαφορῶν
 ὁδῶν ἓνα καὶ μόνον γενικὸν καὶ τελικὸν ἐπιδιώκουσι σκο-
 πὸν—τὴν αἰείποτ' εὐρυτέραν τοῦ ἀγαθοῦ πραγμάτωσιν,
 ὅπερ εἶνε καὶ ὁ καθολικώτατος τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἀν-
 θρωπότητος ἐν γένει σκοπός.

Endlich begehrt er das Gute, das ihn erhebet und werth macht;

εἶπε περὶ τοῦ ἀνθρώπου ὁ ποιητὴς τοῦ *Ερμάρρου* καὶ τῆς
Δωροθέας (ἐν τῷ α' ἄσματι). Ἀλλ' ἐκ τούτου, νομίζω,
 εὐθύτατα ἔπεται ὅτι ὅπου εἰλικρινὴς καὶ εὐσυνειδήτος

πνευματικὴ φιλοπονία δὲν καταβάλλεται πρὸς ἐπιδιώξιν τοῦ γενικοῦ καὶ τοῦ πολίτου καὶ τοῦ ἀνθρώπου προορισμοῦ, ἐκεῖ τὸ κοινωνικὸν καὶ τὸ πολιτικὸν σύστημα ὑπάρχουσιν ἀναμεμιγμένα

a quel cattivo coro

Degli Angeli, che non furon ribelli,

Ne fur fedeli a Dio, ma per sè foro

(Dante e Inferno, III).

Πάντα τὰ ἤδη προειρημένα ὑπῆρξαν οἱ λόγοι, οἵτινες ἤγαγον ἡμᾶς εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ προκειμένου ἔργου, τοῦ φέροντος, ὡς εἴρηται, ἐπὶ κεφαλῆς τὴν ὁμολογίαν τῆς καθαρᾶς καὶ εὐσυνειδήτου ἐπιστημονικῆς ἐξεργασίας, — ἥς (μεταφράσεως) τὸ πρῶτον μέρος ἤδη ἐξετυπώσαμεν⁽²⁾. Ἡ μετάφρασις δ' ἡμῶν ἐγένετο μετὰ πλείστης ἀκριβείας καὶ οὐδὲν ὑπάρχει ἐν τῷ Γαλλικῷ κειμένῳ τῆς μεταφρασθείσης ὕλης, ὅπερ νὰ παρελείφθῃ ἐν τῇ μεταφράσει τῇ Ἑλληνικῇ. Γινώσκουμεν τί θεωρίας περὶ μεταφραστικῆς φιλοπονίας ἐξήνεγκον διάσημοι ἄνθρωποι, οἷον ὁ μεταφραστὴς τῆς Αἰσθητικῆς τοῦ Ἐγγέλου Ch. Bénard (*Cours d'Esthétique, par W.—Fr. Hegel, μέρ. α', σελ. VI—VIII*) καὶ ὁ Éd. Laboulaye ὁ μεταγλωττίσας τὴν *Historie* τῆς παρὰ Ῥωμαίους Ἀστικῆς Δικονομίας τοῦ Φερδινάνδου Walter (σελ. IX—X), ἀλλὰ νομίζω ὅτι, καὶ ἂν εἰς τοὺς εἰρημένους μεταφραστὰς ἀπονεύωμεν ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτῶν στέφανον δάφνης, πρέπει ἔπειτα οὕτως ἐστεφανωμένους αὐτοὺς ν' ἀποπέμψωμεν ἐκ τοῦ κύκλου τῶν μεταφραστῶν ὑποδειγμάτων ὡς ὁ Πλάτων τοὺς ποιητὰς ἐκ τῆς πολιτείας (Πλάτ. Πολιτ. Γ', 398 A). Ἄν ἡ περὶ τὴν μετά-

(²) Τὸ ἔργον τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν μερῶν, περὶ ὧν ἴδε τὸν πρόλογον αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπ' ὁκεινον ἡμετέραν σημείωσιν.

φρασιν καὶ τὴν ἐν τῇ μεταφράσει διασκευὴν τοῦ κειμένου ἐλευθερίᾳ ὑπάρχει ἐνίοτε ἀσπαστὴ εἰς τινὰς δοκίμους ἐπιστήμονας, συχνάκις δύναται ν' ἀποβῇ τὸ κρησφύγετον καὶ τὸ παραπέτασμα τῆς ἀδεξιότητος καὶ τῆς ἀμαθείας. Ἐκ τὸς δὲ τούτου εὐλογος, νομίζω, εἶνε ἡ ἀπαίτησις νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῇ μεταφράσει ὁ συγγραφεὺς καὶ οὐχὶ τὸ τέρας τῆς ἀναμίζεως καὶ συγχύσεως συγγραφέως ἅμα καὶ μεταφραστοῦ. Ὅταν διαφωνῇ τις καθ' ὕλην ἢ κατ' εἶδος πρὸς τὸν συγγραφέα ὃν μεταφράζει, ἂν μὴ δύναται νὰ πράξῃ ὅ,τι ὁ Aubry καὶ ὁ Rau ἐπραξαν κατὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ ἔργου τοῦ Zachariæ, ἥτοι νὰ συνεργασθῇ μετὰ τοῦ συγγραφέως καὶ νὰ καταστήσῃ οὕτω τὴν μετάφρασιν αὐτοῦ ἄλλην ἐτερόγλωσσον ἔκδοσιν τοῦ πρωτοτύπου πονήματος, ὡς οἱ πρὸ μικροῦ μνημονευθέντες μεταφρασταὶ ἀποφαίνονται (σελ. XII), ὀφείλει, ἂν ἔχῃ πεποιθῆσιν περὶ τῆς ὑποστάσεως τῶν λόγων τῆς διαφωνίας, νὰ διακρίνῃ ἑαυτὸν διὰ σαφοῦς ὁροθετικῆς γραμμῆς ἀπὸ τοῦ συγγραφέως, οὐχὶ δὲ νὰ συναναμίσῃ ἑαυτὸν μετ' αὐτοῦ. Ἔστω δὲ βέβαιον ὅτι τοῦτο οὐδεὶς συγγραφεὺς ἤθελε στέρξῃ καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Βεκκαρίου, ἐπιδοκιμάσαντος τὴν τοῦ Morellet διασκευαστικὴν ὅπωςδὴποτε μετάφρασιν τοῦ περὶ ἀδικημάτων καὶ ποινῶν συγγράμματος αὐτοῦ ("I. τὴν τοῦ Κοραῆ μετάφρασιν ἐν σελ. θ' τῆς 2. ἐκδ. καὶ τὴν τοῦ Bergk Γερμανικὴν ἐν σελ. 2), οὐ μόνον εἶνε περιεργότατον ἀλλὰ καὶ μοναδικόν.

Ἐνεκα τούτων τῶν λόγων ἐν τῇ ἐμῇ μεταφράσει οὐδεμία μὲν ἐγένετο παράλειψις οὐδ' ἄλλοίωσις τῶν τοῦ κειμένου πλὴν τῆς ἐπιπόνου μεταβολῆς τοῦ τοῖς Γάλλοις συγγραφεῦσι συνήθους ἀλλ' ἀρχαίου τρόπου τῆς τῶν πηγῶν παραπομπῆς εἰς τὸν παρὰ τοῖς νεωτέροις ἐθιζόμενον, ὡς πολλὰ τὰ πλεονεκτήματα ἔχοντα (Πρβ. Παπαρρ. Γεν. Ἀρχ. Α', §. 22 ἐν τέλ., Μακκελδ. Α', §. 65 τῆς α' ἐκδ.), οὐδὲν δὲ εἰς τὸ ἔδαφος προσετέθη πλὴν τῆς παρεγγραφῆς λατινικῶν τινῶν ἢ γαλλικῶν ἐνιαχοῦ ὅρων ἢ τινῶν ἐπε-

ξηγήσεων, τῆς διορθώσεως ἀνακριβῶν τινων εἰς τὰς πηγὰς παραπομπῶν καὶ τινων ἄλλων ἀνεπισθητῶν περὶ τὸν ἀριθμητικὸν τῶν σημειώσεων προσδιορισμὸν μεταβολῶν, — ὧν ἡ εἰδικωτέρα παράστασις θ' ἀπετέλει καθαρὰν μικρολογίαν. Ἄλλαι δ' ἐκτὸς τοῦ ἐδάφους σημαντικώτεραι προσθήκαι ἐγένοντο αἱ ἐξῆς.

Εὐθὺς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ συγγράμματος προσετέθη πίναξ τῶν πηγῶν τῆς προκειμένης κατὰ τὸ δίκαιον τῶν Ῥωμαίων θεσμοθεσίας, ὃν ἀπῆτει καὶ τοῦ παρόντος συγγράμματος ἡ εἰδικότης καὶ ἡ εὐκολία περὶ τὴν σημειώσιν καὶ ἀντίληψιν τῶν πλειοτέρων ἐν τε τῷ κειμένῳ καὶ ταῖς σημειώσεσι παραπομπῶν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς πηγὰς τοῦ ἐν τούτῳ τῷ συγγράμματι ἐρμηνευομένου θεσμοῦ. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ πίνακι ἐσημειώσαμεν καὶ ὅ, τι ἄλλο περὶ τῆς προκειμένης ὕλης κατὰλληλον ἐκείνου ἀναφορικῶς πρὸς τε τὴν παρ' ἡμῖν καὶ τὴν ἐν γένει χρησιμότητα τοῦ βιβλίου. Ἐν τέλει δὲ τοῦ συγγράμματος παρηρτήθησαν ὑφ' ἡμῶν σημειώσεις τινὲς ἔχουσαι πρὸς τοῦ συγγραφέως τὸ κείμενον τὴν σχέσιν τοῦ πραιτωρικοῦ δικαίου πρὸς τὸ ἀστικόν: «adiuvandi, vel supplendi, vel corrigendi — gratia, propter utilitatem publicam (L. 7 §. 1 D. de just. et jur. 1. 1). Διὰ βραχέων δὲ καὶ οὐσιαστικώτερον χαρακτηρίζοντες καθ' ἑαυτὰς τὰς ἡμετέρας σημειώσεις παρατηροῦμεν ὅτι ἐν αὐταῖς ἀπεβλέψαμεν οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἐν τῇ πρακτικῇ ἐφαρμογῇ τοῦ δικαίου ὠφέλειαν ἀλλὰ καὶ γενικώτερον εἰς τὴν ἐπιστήμην αὐτὴν τὴν αἰείποτε ὠφέλιμον, φρονοῦντες ὅτι οὕτως ὀφείλει νὰ σκέπτηται καὶ νὰ πράττῃ πᾶς γνήσιος πάσης ἐπιστήμης θεράπων. «Ὁ κύριος ἡμῶν σκοπός, λέγει ὁ μέγας ἐκεῖνος φυσιοδίφης, ὁ Justus von Liebig, δὲν εἶνε ἡ ὠφελιμότης, ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη· ἡ ἐπιστήμη εἶνε πάντοτε ὠφέλιμος, διότι πᾶν εἶδος γνώσεων ἀνυψοῖ τὰς ἡμετέρας δυνάμεις, τὰς τε πνευματικὰς καὶ τὰς σωματικὰς. Σπουδάζομεν πᾶν φυσικὸν φαινόμενον, χωρὶς νὰ ἐρωτήσωμεν περὶ τῆς ὠφελείας αὐ-

τοῦ· ἐν τῷ βίῳ δὲν εἶνε πάντα χρήσιμα καὶ ἐπωφελῆ. Τὸ οὐράνιον τόξον, τὸ ἐν τῇ ὑπεργείῳ αὐτοῦ καλλονῇ παρὰ παντὶ παρήγορα συναισθήματα διεγείρον, οὐδεμίαν ἄμεσον παρέχει τῷ ἀνθρώπῳ ὠφέλειαν, ἀλλ' οὐδὲν ἤττον ἀποτελεῖ ἀντικείμενον τῆς φυσικῆς ἐρεύνης, ὡς ἡ ζήτησις μέσου ἵνα καταστήσωμεν πόσιμον τὸ θαλάσσιον ὕδωρ ἢ προφυλάξωμεν τὸ βούτυρον ἀπὸ τοῦ ταγγίσματος» (*Ueber das Studium der Naturwissenschaften* σελ. 22). Ἐνεκα δὲ τούτου ἐν ταῖς ἡμετέραις σημειώσεσιν ὁ ἀναγνώστης θὰ εὕρῃ οὐκ ὀλίγα, ἅπερ ἐν πρακτικωτέρῳ συγγράμματι ἐδύναντο νὰ λείπωσιν ἄνευ τινὸς βλάβης τοῦ ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ—καὶ παρακαλεῖται νὰ μὴ ξενισθῇ ἐπὶ τούτῳ.

Ὡσαύτως δὲ ἡ εὐθυκρισία τοῦ ἀναγνώστου ὀφείλει νὰ μὴ προσκρούσῃ εἰς τὴν ἀσύμμετρον ἴσως σχέσιν, ἣν ἔχουσιν αἱ ἡμέτεραι σημειώσεις πρὸς τοῦ συγγραφέως τὸ κείμενον. Δύο λόγοι ἀκράδαντοι τὴν βᾶσιν κατέστησαν ἡμῖν ἀναγκαίαν τὴν τοιαύτην σχέσιν, ὧν ὁ μὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἐπιστημονικός, ὁ δ' ἕτερος νεοελληνικός.

Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ νομοδιδασκάλου Νερατίου ἐν I. 2 D. de jur. et fact. ign. 22. 6 «τὸ δίκαιον *δύναται* καὶ *ὀφείλει* νὰ εἶνε ὀρισμένον», πολλῶ δὲ μᾶλλον ἕκαστος θεσμός ἐν εἰδικῇ συγγραφῇ ἐκτιθέμενος. Ἄν λοιπὸν χάριν λεπτομερεστεράς κατὰ γε τὸ ἐνὸν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ παραστάσεως τῆς περὶ βιομηχανικῆς μισθώσεως θεσμοθεσίας τῶν Ῥωμαίων παρέβημεν τῆς συμμετρίας τὰς σχέσεις, νομίζομεν ὅτι ἡ παράβασις ἡμῶν ἀποχρώντως δικαιολογεῖται καὶ ἐπιδοκιμάζεται.

Ἄλλ' ὑπάρχει, ὡς εἴρηται, καὶ ἕτερός τις λόγος παραγωγικὸς τῆς περὶ ἧς πρόκειται παραβάσεως καὶ ὃν ἄνωτέρῳ ἀπεκαλέσαμεν *νεοελληνικόν*. Εἶνε ἀληθές ὅτι πανταχοῦ τὴν σήμερον ἐπιδιώκεται ἡ σαφήνεια καὶ τὸ Εὐριπίδειον (Ὁρέστ. στ. 397)

— — σοφόν τοι τὸ σαφές, οὐ τὸ μὴ σαφές

θεωρεῖται νῦν ὡς τὸ σύμβολον τῆς συγγραφικῆς παραστά-

σεως· τὰ χωρὶς παραδειγμάτων διδάγματα ἀπὸ τοῦ Βύρωνος ἤδη ἐκηρύχθησαν «ἀπατελοῦντα λόγους πολὺ κακούς» ⁽³⁾, ὥς καὶ ὁ Δημοσθένης ἐν γένει ἐνόμιζε μάταιον καὶ κενὸν ἅπαντα λόγον, ἂν ἀπῇ τὰ πράγματα (Ὀλυνθ. Β', 12), καὶ, καθ' ὅλου εἰπεῖν, αἱ savantes obscurités καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ θεολογίᾳ ἀσπλάγχχνως καταδιώκονται πρὸς ὠφέλειαν, ἐννοεῖται, καὶ τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς καὶ τῆς κοινωνίας. Ἄλλ' ἡ σαφήνεια δὲν εἶνε ἀδελφὴ τῆς περιττολογίας οὐδὲ πολεμία πρὸς τὴν βραχυλογίαν, τοῦναντίον δὲ μάλιστα ἡ καθαρὰ τῶν ἐννοιῶν ἀπλότης κατὰ φυσικὴν ἀνάγκην καὶ συντόμως ἐκφράζεται. Τοῦτο δ' ὅμως παρ' ἡμῖν προκειμένου περὶ ἐπιστημῶν δὲν ἰσχύει, διότι, μὴ καλλιεργουμένης ἐν τῷ παρόντι ἀποχρώντως διὰ τῶν λεγομένων ἀνθρωπιστικῶν καὶ ἄλλων εἰδικωτέρων σπουδῶν τῆς ἡμετέρας ἀντιληπτικῆς δυνάμεως ἀπ' αὐτῆς ἔτι τῆς προκαταρκτικῆς μαθήσεως καὶ ἀγνοουμένης τῆς τέχνης τῆς συγγραφικῆς, αἱ ἐπεξηγήσεις καὶ αἱ ἐπαναλήψεις, αἱ παραθέσεις καὶ αἱ ἐρμηνείαι πρέπει νὰ γίνωνται τοσαῦται καὶ τοιαῦται, ὥστε ὁ συγγράφων ἐπιστημονικόν τι πᾶντα, ἂν θέλῃ ἀναγινωσκόμενος νὰ κατανοηθῇ καὶ πῶς νὰ ὠφεληθῇ, οὐχὶ μόνον τοῦ συμμέτρου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὑπερμέτρου ἐνίοτε τὰ ὅρια ἀναγκάζεται νὰ ὑπερβῇ.

Εἰς τὴν ἐν ταῖς σημειώσεσιν ἔκθεσιν καὶ ἐρμηνείαν τῶν περὶ μισθώσεως βιομηχανίας ὁρισμῶν τοῦ τῶν Ῥωμαίων δικαίου δὲν ἐκρίναμεν κατάλληλον νὰ παραρτήσωμεν ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ τὰς ἀναλόγους ἢ σχετικὰς διατάξεις τοῦ Νομοσχεδίου τοῦ Ἀστικοῦ Ἑλληνικοῦ Νόμου, μὴ τυχόντος ἔτι τῆς νομοθετικῆς κυρώσεως, ἀλλὰ τοῦναντίον ὑποβληθέντος νεωστὶ εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν ἡμετέρων νο-

(³) "I. *Memoires de lord Byron publiés par Thomas Moore, traduits de l'anglais par Madame Louise Sw.-Belloc* τόμ. Γ', σελ. 109.

μικῶν συμβούλων· ἄλλως δὲ ἡ τοιαύτη προσθήκη θὰ ᾔτο πάντοτε ἀτελὴς μὲν ὡς ἔκθεσις καὶ ἐρμηνεία τῆς μελλούσης ἡμῶν ἀστικῆς νομοθεσίας ἐν τῷ προκειμένῳ ἡμῖν θεσμῷ, κατ' οὐδὲν δὲ τῆς νῦν ὑφισταμένης ἐνισχυτικῆς, εἰρωνεία δὲ τῆς λεγομένης συγκριτικῆς δικαιολογίας, ἂν τυχὸν ἡξίου ὅτι ἐξυπηρετεῖ πως ἐκείνην. Ὁ δὲ φόβος τοῦ κ. Παραρρήγοπούλου (Ἐν. Δ. 6', σελ. 5') μὴ τυχὸν «ὅταν ἔλθῃ ἡ τῆς ἐπιψηφίσεως (τοῦ Νομοσχεδίου) ἡμέρα — — εὐρεθῶμεν ὑπὸ τὸ κράτος νόμου, οὐ νὰ ᾖ πάντως ἄγνωστος ἡ πρὸς τὸν νῦν ἰσχύοντα σχέσις» ἐκφράζει μὲν πικρὰς πείρας μελαγχολικὴν κρίσιν καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶνε *metus vani hominis*, ἀλλ' ὅμως πάλιν δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ τοιοῦτος, *qui merito et in homine constantissimo cadat* (L. 6 D. quod met. c. g. e. 4. 2). Παρετηρήθη ἤδη ὅτι οἱ νεώτεροι τοῦ ἀστικοῦ δικαίου κώδικες περιέχουσι κατὰ μέγιστον μέρος Ῥωμαϊκὸν Δίκαιον, δηλαδὴ τὰς γνώμας τῶν συντακτῶν αὐτῶν περὶ τοῦ ἀληθοῦς περιεχομένου τῶν νόμων τῶν Ῥωμαϊκῶν καὶ περὶ τῆς ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἰσχύος αὐτῶν· τοῦτο δὲ οὐδ' αὐτὸς ἐστὶ ὁ Γαλλικὸς Κώδιξ διαψεύδει, ὃν ὡς προελθόντα ἐκ τῆς Ἐπαναστάσεως ἐδυνάμεθα νὰ προσδοκῶμεν ὅτι θ' ἀνεύρωμεν τὰ μάλιστα διάφορον τοῦ προτέρου δικαίου, ἀλλὰ παρ' ὅ, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Windscheid (I §. 6, σημ. 2), ἀνευρίσκομεν τὸ ἐνοχικὸν ἰδίως δίκαιον κατ' ἐπιτομὴν συντεταγμένον τῶν διαφορῶν *traités* τοῦ Pothier (Πρ6. καὶ Καλλ. Α', σελ. 13 καὶ Θέμιδα Δ', σελ. 98). Τούτων δ' ὅμως οὕτως ἐχόντων καὶ περὶ τοῦ ἡμετέρου, ἐννοεῖται, Νομοσχεδίου ἰσχυόντων, τὸ μέγιστον μέρος ἐν τῷ Ἀστικῷ ἡμῶν Κώδικι ἔσται Ῥωμαϊκόν, ἔχον πρὸς τὸ προηγούμενον δίκαιον τὴν σχέσιν τῆς ἐπαναλήψεως, τὸ δὲ ὑπολοιπὸν ἔσται ἡ νεώτερον δίκαιον (ὀρίσμοι περὶ νέων σχέσεων), καθ' ὃ δὲν πρόκειται περὶ σχέσεως πρὸς τὸ τέως ἰσχύον, τὸ δὲ νεωτεριστικόν, ἥτοι μεταβλητικὸν τοῦ προτέρου δικαίου, οὐ ἂν ὑπάρξῃ ἄγνοια ἐν τῇ πρὸς ἐκεῖνο

σχέσει, αἰτία ἔσται ἡ τοῦ προτέρου ἔλλειψις μαθήσεως, ὥστε προτιμότερον, πρὶν μάθωμεν τὸ νέον δίκαιον, νὰ γινώσκωμεν καλῶς τὸ παλαιὸν καί, ταύτης τῆς γνώσεως προϋπαρχούσης, εὐκολος ἀποδῆσεται καὶ ἡ τῆς πολυθρύλητου σχέσεως ὡς ἐν παντὶ νομοθετήματι τροποποιοῦντι ἢ καταργοῦντι προγενέστερον δίκαιον.

Ἄλλ' ὅμως αὐτὴ αὐτὴ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ὑπόνοια φέρει ἡμᾶς εἰς τελευταίαν τινὰ παρατήρησιν, ἣν ἄλλοτε ἐν ἄλλῃ ἡμῶν πραγματείᾳ εἰδικώτερον θ' ἀναπτύξωμεν, ἀλλὰ περὶ ἧς καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ὀφείλομέν τινα νὰ εἴπωμεν.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι σήμερον παρ' ἡμῶν ζῶσι καὶ βασιλεύουσι τὸ δὴ λεγόμενον αἱ καλούμεναι πολιτικαὶ ἐπιστήμαι καὶ ὅτι ἔργον τι περὶ τοῦ τῶν Ῥωμαίων δικαίου θεωρεῖται ἤδη ἀνήκον εἰς τὸν πεπαλαιωμένον τῆς ἐπιστήμης συρμόν, πρὸς ὃν δυσχεραίνουσιν οἱ τῶν νεωτέρων χρόνων κομφοὶ καὶ φιλόκαλοι ἐπιστήμονες. Ἐν πρώτοις, νομίζομεν, δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ ὅτι, ὡς πάσαι αἱ ἐπιστήμαι, οὕτω καὶ πάντες μιᾶς ἐπιστήμης οἱ κλάδοι εἶνε ὡσαύτως ἄξιοι τιμῆς καὶ σεβασμοῦ, διότι πάντες προτίθενται διὰ διαφόρων τάσεων τὸν αὐτὸν τελικὸν σκοπόν, ἥτοι τὴν διὰ τοῦ ἀληθοῦς πραγμάτων τοῦ ἀγαθοῦ. Ἄλλ' ἂφ' ἑτέρου δὲν εἶνε δυνατόν καὶ ν' ἀρνηθῇ τις ὅτι, ὡς ἐκάστη ἐπιστήμη, οὕτω καὶ ἕκαστος ἐπιστήμης κλάδος κτᾶται ἐνίοτε ἐν περιόδοις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον μακρᾷς τὴν δημοσίαν εὐνοίαν καὶ ὅτι, ὡς λέγει ὁ κ. Henri de Parville (*L'électricité et ses applications* σελ. 1), « ἡ λέξις **opportunisme** δὲν εἶνε λέξις ματαιία », ἀλλὰ νομίζομεν ὅτι ἡ εὐνοία προϋποτίθησι τὴν γνῶσιν τοῦ εὐνοουμένου, ὅπου δ' ὅμως καὶ τὸ δίκαιον τῶν Ῥωμαίων καὶ αἱ πολιτικαὶ ἐπιστήμαι ἐφείλκυσαν τὴν δυσμένειν καὶ τὴν εὐνοίαν, χωρὶς μὴτ' ἐκεῖνο σαφῶς νὰ γνωσθῇ δι' ἐπιμελοῦς τινος καλλιεργείας μῆτε αὐταὶ καὶ νὰ διαδοῶσι δι' ἰδίας τινὸς φιλοπονίας, νομίζομεν ὅτι ἡ τε εὐνοία καὶ ἡ δυσμένεια, μὴ ἀποχρώντως ἔλλογοι οὔσαι ἢ μόνον λόγον ἔχου-

σαι τῆς ἀρεσκείας τὸ συναίσθημα καὶ τὸ εὐχερὲς ἢ δυσχερὲς τοῦ πράγματος, δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι κατακτητικὰς ἀξιώσεις οὐδὲ διὰ τῆς ἄλλως ἀβασίμου θεωρίας τοῦ ἐπισημονικοῦ συρμού.

Γινωσκέτω δ' ἐξ ἐτέρου πᾶς τις ὅτι ἡ ὠφέλεια, ἣν τὸ δίκαιον τῶν Ῥωμαίων παρέχει δὲν εἶνε μόνον ἡ πρακτική, ἡ ἐκ τῆς ρυθμίσεως τῶν ἀστικῶν σχέσεων τοῦ ἔθνους παρ' ᾧ ἰσχύει—καὶ σημειωτέον ὅτι κατὰ μέγα μέρος δύναται παρὰ παντὶ λαῷ νὰ ἰσχύῃ, διότι κατὰ μέγα μέρος δὲν στηρίζεται εἰς τὴν ἰδιοσυγκρισίαν τοῦ πνεύματος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ, ἀλλ' εἶνε ἡ ἔκφρασις γενικῶς ἀνθρωπίνων ἀντιλήψεων γενικῶς ἀνθρωπίνων σχέσεων καὶ διὰ τοῦτο κατὰ μέγα μέρος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς αὐτὸ τὸ φυσικὸν δίκαιον, ὡς ἐνόει τὸν ὅρον ὁ μέγας Σταγειρίτης⁽⁴⁾—ἀλλὰ καὶ ἡ καθαρῶς ἐπιστημονικὴ, ἥτοι ἡ δι' αὐτοῦ τοῦ ἐνδόξου τῆς Ῥώμης δικαίου εὐρυτέρα καὶ τελειότερα πάσης νομοθεσίας ἀνάπτυξις, διότι ἐν τούτῳ σήμερον ἔγκειται τῶν Ῥωμαϊκῶν νόμων ἡ σημασία κατὰ τὸν *Hering* (*Ἰ. Παραρassoῦ τόμ. Γ', σελ. 216*) ἡ ὁ μέγας καὶ σημαν-

(⁴) Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς *Ἠθικοῖς* αὐτοῦ *Νικομαχείους* (Ε', ζ') ἀναγράφει θεωρίαν τινὰ περὶ φυσικοῦ δικαίου, καθ' ἣν ἐκλαμβάνει τὸν ὅρον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ τῶν Ῥωμαίων *jus gentium*. Χάριν δὲ τῶν ἐν ταύτῃ τῇ θεωρίᾳ ἰσχυρισμῶν τοῦ μεγαλοφροσύτου τῶν φιλοσόφων, οὗ τὸ καθαρὸν τῆς κρίσεως βλέμμα οὐδεὶς ἄλλος τῶν πρὸ αὐτοῦ ἢ μετ' αὐτὸν ἔσχε (*Πρβ. Ν. Κοτζιά Ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας τόμ. Β', σελ. 14*), παρατιθέμεθα ὁλόκληρον τὸ σχετικὸν χωρίον. «Τοῦ δὲ πολιτικοῦ δικαίου τὸ μὲν φυσικὸν ἐστὶ καὶ δὲ νομικόν, φυσικὸν μὲν τὸ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔχον δύναμιν, καὶ οὐ τῷ δοκεῖν ἢ μὴ, νομικὸν δὲ ὃ ἐξ ἀρχῆς μὲν οὐθὲν διαφέρει οὕτως ἢ ἄλλως, ὅταν δὲ θῶνται, διαφέρει, οἷον τὸ μνᾶς λυτροῦσθαι, ἢ τὸ αἶγα θύειν, ἀλλὰ μὴ δύο πρόβατα, ἔτι ὅσα ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστα

τικώτατος αὐτῶν προορισμός, ὡς ἀποφαίνεται ὁ Windscheid (I §. 6).

Ἡ γυνῶσις ἄρα καὶ ἡ μελέτη τοῦ τῶν Ῥωμαίων δικαίου αἰείποτε ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχῃ συνδεδεμένη ὡς ἀπαραιτήτος ἀνάγκη μετὰ τῆς νομικῆς ἐπιστήμης εἴτ' ἐν τῇ μορφῇ τῆς ἐλλόγου καὶ σκοπίμου νομοθετικῆς παραγωγῆς εἴτ' ἐν τῇ μορφῇ τῆς εὐστόχου καὶ ἐπιστημονικῆς ἐρμηνευτικῆς ἐνεργείας εἴτε τέλος ὡς πηγὴ ἡ ἀφετηρία βαθέων καὶ ὑγιῶν πορισμάτων ἐν τῇ καλουμένῃ συγκριτικῇ δικαιολογίᾳ. Ἐπειδὴ δὲ πολιτισμὸς ὕμης εἶνε ἡ πρώτη τοῦ ἀνθρώπου ἀνάγκη, αἱ δὲ καλαὶ τέχναι ἄνθη μόνον τοῦ πεπολιτισμένου βίου (*H. Spencer* Περὶ Ἀγωγῆς σελ. 73 τῆς Ἑλλην. μεταφρ.), δικαίως καὶ ὁ πρῶτανις τῶν συγ-

νομοθετοῦσιν, οἷον τὸ θύειν Βρασίδα, καὶ τὰ ψηφισματώδη. Δοκεῖ δ' ἐνίοις εἶναι πάντα τοιαῦτα, ὅτι τὸ μὲν φύσει ἀκίνητον καὶ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν, ὥσπερ τὸ πῦρ καὶ ἐνθάδε καὶ ἐν Πέλοποις καίει, τὰ δὲ δίκαια κινούμενα ὀρώσιν. Τοῦτο δ' οὐκ ἔστιν οὕτως ἔχον, ἀλλ' ἔστιν ὥς. Καίτοι παρὰ γε τοῖς θεοῖς ἔως οὐδαμῶς, παρ' ἡμῖν δ' ἔστι μὲν τι καὶ φύσει, κίνητόν μέντοι πᾶν. Ἄλλ' ὅμως ἔστι τὸ μὲν φύσει, τὸ δ' οὐ φύσει. Ποῖον δὲ φύσει τῶν ἐνδεχομένων καὶ ἄλλως ἔχειν, καὶ ποῖον οὐ ἀλλὰ νομικὸν καὶ συνθήκη, εἴπερ ἄμφω κίνητὰ ὁμοίως, δῆλον. Καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁ αὐτὸς ἀρμόσει διορισμός· φύσει γὰρ ἡ δεξιὰ κρείττων, καίτοι ἐνδέχεται τινας ἀμφιδεξίους γενέσθαι. Τὰ δὲ κατὰ συνθήκην καὶ τὸ συμφέρον τῶν δικαίων ὁμοιά ἐστι τοῖς μέτροις· οὐ γὰρ πανταχοῦ ἴσα τὰ οἰνηρὰ καὶ σιτηρὰ μέτρα, ἀλλ' οὐ μὲν ὠνοῦνται, μείζω, οὐ δὲ πωλοῦσιν, ἐλάττω. Ὅμοίως δὲ καὶ τὰ μὴ φυσικὰ ἀλλ' ἀνθρώπινα δίκαια οὐ ταῦτὰ πανταχοῦ, ἐπεὶ οὐδ' αἱ πολιτεῖται, ἀλλὰ μία μόνον πανταχοῦ κατὰ φύσιν ἡ ἀρίστη. Τῶν δὲ δικαίων καὶ νομίμων ἕκαστον ὡς τὰ καθόλου πρὸς

χρόνων ἐν Γερμανίᾳ δικαιολόγων, ὁ Windscheid, ἀπεφή-
νατο διὰ μεγαληγόρου καὶ κριτικωτάτης φράσεως ὅτι «τὸ
πνευματικὸν κεφάλαιον τῆς ἀνθρωπότητος δὲν ἐπλουτίσθη
ὀλιγώτερον διὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου ἢ διὰ τῆς τέχνης
τῆς Ἑλληνικῆς» (I §. 6, σημ. 5). Γινώσκω μὲν ὅτι σκέ-
ψεις τοιαῦται δὲν ἔχουσιν ἔτι παρ' ἡμῖν πολλοὺς τοὺς θια-
σώτας, ἀλλὰ διὰ τοῦτο βεβαίως δὲν εἶνε καὶ ὀλιγώτερον
ἀληθεῖς. Καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ἄρα ταύτῃ δέον οἱ ὑπο-
στηρίζοντες αὐτὰς νὰ λέγωσι μετὰ τοῦ Σωκράτους : «Οὐκ
ἄρα — — πᾶν ἡμῖν οὕτω φροντιστέον, τί ἐροῦσιν οἱ πολ-
λοὶ ἡμᾶς, ἀλλ' ὅ τι ὁ ἐπαίων περὶ τῶν δικαίων καὶ ἀδίκ-
ων, ὁ εἷς, καὶ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια» (Πλάτ. Κρίτ. 48 Α).

Ὅθεν εὐτόλμως καὶ ἀξιωματικῶς παρέχομεν τὸ προ-
κείμενον ἔργον εἰς τὸ κοινόν, αὐδὲν ἄλλο παρ' αὐτοῦ ἀπαι-

τὰ καθ' ἕκαστα ἔχει· τὰ μὲν γὰρ πραττόμενα πολλά, ἐ-
κείνων δ' ἕκαστον ἐν καθόλου γάρ. » Πρὸς καὶ Ῥητορικὴν
I, κεφ. XIII. Πρὸς ταύτην δὲ τοῦ Σταγειρίτου τὴν θεω-
ρίαν παραβαλέτω ὁ βουλούμενος τὴν τοῦ Γαίου διδασκα-
λίαν I §. 1, ἀπηνθισμένην ἐν τῷ §. 1 I. de jure nat. etc.
1. 2 καὶ ἐν I. 9 D. de just. et jur. 1. 1, ἔτι δὲ καὶ τὴν
τοῦ Οὐλπιανοῦ ἐν I. 1 §. 4 D. l. c. — Ἄλλο εἶνε τὸ ζή-
τημα περὶ ἀπολύτου δικαίου (Παπαρρ. Γεν. Ἀρχ. Α' §.
40^α ἐν τέλ.), περὶ οὗ ὁ μὲν Καλλιγᾶς (Α', §. 2, σημ. 1)
καὶ ὁ Παπαρρηγόπουλος ἐν τῷ προσημειωθέντι τόπῳ ἀ-
μούσως ἀποφαίνονται, ὁ δὲ Windscheid (I §. 6, σημ. 5)
καὶ ὁ Οἰκονομίδης (Στοιχ. Α', §. 1, σημ. 4) ἐκφράζουσι
τὴν ὀρθὴν καὶ τανῦν ἀρχουσαν γνώμην. — Ὁ Καλλιγᾶς
(ἐν. ἀν.) παρατηρεῖ ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἐνόησαν τὸ ἀπό-
λυτον δίκαιον, ἀλλὰ μόνον τὸ τῶν ἐθνῶν, δι' ἑλλειψιν φι-
λοσοφικοῦ νοῦ. Ἄλλ' ἡ μείζων πρότασις τούτου τοῦ συλ-
λογισμοῦ ἐλέγχεται ψευδῆς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτελικοῦ χω-
ρίου.

τοῦντες ἢ αὐστηρὸν μὲν ἔλεγχον τῆς ἡμετέρας μεταφρά-
σεως καὶ τῶν σημειώσεων πρὸς ὠφέλειαν ἡμῶν, ἐπιστα-
μένην δὲ τοῦ προκειμένου ἔργου μελέτην πρὸς ὠφέλειαν
αὐτοῦ, διότι, ὡς εἴρηται, εἶνε σύγγραμμα ἔχον κυρίαν ἀ-
ρετὴν τὸ εὐσυνείδητον αὐτοῦ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 14. Φεβρουαρίου 1883.

ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ Δ. ΒΑΛΒΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΤΕΧΝΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΤΕΧΝΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΤΕΧΝΗ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Τοῦτο τὸ ἔργον ἐφάνη ἐν ἔτει 1852. ἐν τῷ διαγωνί-
σματι τῶν διδασκτόρων τῷ συστάντι ὑπὸ τῆς Νομικῆς τῶν
Παρισίων Σχολῆς περὶ τοῦ ἐξῆς ζητήματος : «Περὶ Μι-
σθώσεως ἔργου καὶ ἐργασίας, περὶ Ἐντολῆς καὶ περὶ Πα-
ραγγελίας κατὰ τὸ δίκαιον τῶν Ῥωμαίων, κατὰ τὸ ἀρ-
χαῖον Γαλλικὸν καὶ κατὰ τὸ νῦν ἰσχύον δίκαιον» (*). Ἡ-
ξιώθη δὲ τοῦ πρώτου ἀριστείου. Παραδίδωμι αὐτὸ σήμε-
ρον εἰς τὸ καινὸν μετὰ τῶν τροποποιήσεων καὶ τῶν ἀνα-

(*) Σημ. τοῦ μεταφρ. — Τὰ τοῦ συγγράμματος μέρη
περὶ μισθώσεως βιομηχανίας καὶ περὶ ἐντολῆς κατὰ τὸ
ἀρχαῖον καὶ τὸ νῦν ἰσχύον Γαλλικὸν δίκαιον παρελείφθη-
σαν ἐν τῇ μεταφράσει, προτιμηθέντων, ὡς εἰκός, τῶν με-
ρῶν ἐν οἷς ἐκτίθεται ἐρμηνεία τῆς παρ' ἡμῖν ἰσχυούσης
νομοθεσίας, ἥτοι περὶ μισθώσεως βιομηχανίας καὶ περὶ
ἐντολῆς κατὰ τὸ δίκαιον τῶν Ῥωμαίων καὶ περὶ παραγ-
γελίας κατὰ τὸν ἐμπορικὸν νόμον. Ὅθεν ἡ ἡμετέρα με-
τάφρασις περιλαμβάνει : 1) περὶ Μισθώσεως βιομηχανίας
κατὰ τὸ δίκαιον τῶν Ῥωμαίων, ἥτοι τὸ μέρος τὸ ἤδη ἐκ-
δεδομένον, 2) περὶ Ἐντολῆς κατὰ τὸ αὐτὸ δίκαιον—καὶ
3) περὶ Παραγγελίας κατὰ τὴν ἐμπορικὴν νομοθεσίαν. Τὰ
δύο τελευταῖα τῆς μεταφράσεως μέρη ἀποτελοῦσιν ἰδια-
τεύχη ἐκδοθησόμενα κατὰ σειρὰν.

πτύξεων, ἃς μοι ὑπηγόρευσε βαθυτέρα τις μελέτη τοῦ θέ-
ματος.

Οἰαδήποτε δὲ καὶ ἂν ᾖ ἡ τύχη αὐτοῦ, θὰ διατηρῶ ἀεί-
ποτε αἰσθημα εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς ἐξόχους καθηγη-
τάς, οἵτινες ἔθρεψαν τὴν νεότητα ἡμῶν διὰ τῆς πρὸς τὸ
δίκαιον ἀγάπης καὶ οἵτινες ηὐδόκησαν νὰ ἐνθαρρύνωσιν
ἐργασίαν, ἧς ἡ μόνη ἀρετὴ εἶνε τὸ εὐσυνείδητον αὐτῆς.

Ἐν Παρισίοις τῇ 16/28. Φεβρουαρίου 1856.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΠΕΡΙ
ΜΙΣΘΩΣΕΩΣ ΕΡΓΟΥ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΠΕΡΙ ΕΝΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΔΙΚΑΙΟΝ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

ΤΙΤΛΟΣ Α'

ΠΕΡΙ ΜΙΣΘΩΣΕΩΣ ΕΡΓΟΥ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (1—30)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α' — ΓΕΝΕΣΙΣ (1—2)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β' — ΟΡΙΣΜΟΣ (3—8) — Οὐσιώδη στοι-
χεῖα τῆς μισθώσεως βιομηχανίας : Συν-
αίνεσις (3)· — Ἀντικείμενον (4—5)· —
Μισθὸς (6)· — Διπλοῦς ὁρισμὸς (7)· —
Διαίρεσις τῆς ὕλης (8).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ' — ΣΥΣΤΑΣΙΣ (9—10)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ' — ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ (11—29)

ΤΜΗΜΑ Α' — Ὑποχρεώσεις (11—23).

§. 1. — Ὑποχρεώσεις γεννώμεναι ἐκ τῆς μισθώ-
σεως ἔργου (12—18). — 1^{ον} Ὑποχρεώ-

σεις τοῦ *conductor operis* (12 — 17).
— Κυρία ὑποχρέωσις (12). — Εὐθύνη
(13—17). — 2^{ον} Ὑποχρεώσεις τοῦ *locator operis* (18).

§. 2. — Ὑποχρεώσεις γεννώμεναι ἐκ τῆς μισθώ-
σεως ἐργασίας (19—22). — 1^{ον} Ὑπο-
χρεώσεις τοῦ *locator operarum* (19—
20). 2^{ον} Ὑποχρεώσεις τοῦ *conductor
operarum* (21—22).

§. 3. — Κανόνες κοινοὶ εἰς τε τὴν μίσθωσιν ἔρ-
γου καὶ τὴν μίσθωσιν ἐργασίας (23).

ΤΜΗΜΑ Β' — Ἀγωγή (24—29).

1^η Περίοδος : ἀγωγή τοῦ νόμου (25). — 2^η Πε-
ρίοδος : τυπικὴ διαδικασία (26—28). — 3^η Πε-
ρίοδος : ἔκτακτος διαδικασία (28).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε' — ἀποσβεσις (30).

ΠΗΓΑΙ (*)

A) ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑΙ (**)

- 1) *Jnst.* 3. 24 de locatione et conductione.
- 2) *Dig.* 19. 2 locati conducti.
- 3) *Cod.* 4. 65 de locato et conducto.

B) ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ

- 1) *Gai.* III §. 142—147.
- 2) *Ulp. Jnst. fragm.* §. 2. (Ἴδε τὴν τῶν *Τεμαχίων* τοῦ Οὐλπιανοῦ τρίτην ἐκδοσιν τοῦ E. Böcking ἐν σ. 116.)
- 3) *Paul. Sent. Rec.* II, 18. V, I §. 1.

Γ) ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΙ

Τὸ σπουδαιότατον τῶν νεωτέρων ἐρμηνευτικῶν συγγραμμάτων, οὗ πολλὴ γίνεται χρῆσις ἐν ταῖς ἡμετέραις σημειώσεσιν, εἶνε τὸ τοῦ

Bernhard Windscheid Lehrbuch des Pandektenrechts. I. II. Düsseldorf, 1870. III. Düsseldorf, 1871.

(*) Περὶ τούτου τοῦ πίνακος ἴδε σελ. 15.

(**) Ἐπειδὴ ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς διαλαμβάνει περὶ Μισθώσεως βιομηχανίας κατὰ τὸ δίκαιον τῶν Ῥωμαίων καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ παρ' ἡμῶν ἰσχύον, δὲν δυνάμεθα ἐν τούτῳ τῷ πίνακι νὰ σημειώσωμεν καὶ τὰ ἕτερα στοιχεῖα τῆς παρ' ἡμῶν ἰσχυούσης νομοθεσίας τὰ περὶ τοῦ προκειμένου θεσμοῦ διαλαμβάνοντα, παρατιθέμενοι ἢ σημειοῦντες αὐτά, ὅπου χρεῖα, ἐν ταῖς ἡμετέραις σημειώσεσι ταῖς εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου παρηρτημέναις. Ἴδε *Θέμιδα Δ'*, σελ. 339, σημ. 1 καὶ *Παπαρῶγη. Ἐ. Δ. 6'*, σελ. 33.

Τῶν ἄλλων συγγραμμάτων οἱ τίτλοι ἀναγράφονται ἐν αὐταῖς ταῖς σημειώσεσιν. Ἀρχαίας τινὰς περὶ Μισθώσεως μονογραφίας ἴδε παρὰ *Mühlenbruch Doctr. Pand.* §. 391 καὶ 410, καὶ νεώτερά τινα σπουδαῖα περὶ ταύτης τῆς ὕλης συγγράμματα παρὰ τῷ *Windscheid II* §. 399, σημ. *, τῷ *Vangerow Lehrbuch der Pandekten III* §. 645 καὶ τῷ *Franz v. Holtzendorff Rechtslexikon II*, σελ. 156—157 τῆς 6' ἐκδ. (Ἴδε καὶ *Jul. Weiske Rechtslexikon VII*, σελ. 735, σημ. 1.)

Ἐν τῇ Θέμει τοῦ Λεωνίδα Α. Σγούτα εὑρηται (τόμ. Δ', σελ. 339—442) διεξοδική τις περὶ Μισθώσεως ἐν γένειπραγματεία, εἰλημμένη ἐκ τοῦ ἀνωτέρω σημειωθέντος Νομικοῦ Λεξικοῦ τοῦ *Οὐέσχαλου* ("I. J. Weiske Rechtslexikon VII, σελ. 735—837, ἐν λέξει *Pacht=und Mieth-vertrag*). "Ἄν λάβωμεν δ' ὅπ' ὄψαι τὸν χρόνον καθ' ὃν συνεγράφη, δὲν δυνάμεθα ἢ νὰ θαυμάσωμεν πολλαχοῦ τὸν φιλοπονήσαντα αὐτὴν ἐπὶ τῇ ἀκριθείᾳ τῆς διδακτικῆς παραστάσεως καὶ ἐπὶ τῇ λεπτότητι τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ παρατηρήσεων. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἡ διατριβὴ ὑπάρχει πρόχειρος εἰς τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστην, ὑπεβάλομεν αὐτὴν πολλαχοῦ ἐν ταῖς σημειώσεσιν εἰς ἐπιμελῆ ἐξέτασιν ὡς καὶ πάντα τὰ παρ' ἡμῖν σχετικὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν ὕλην συγγράμματα, φρονοῦντες ὅτι διὰ τούτου τοῦ τρόπου δύναται βαθμηδὸν ν' ἀναπτυχθῇ καὶ παρ' ἡμῖν εὐρεῖα τις πρῶτον ἐπιστημονικὴ συζήτησις καὶ ἔπειτα ἐγχώριος ἐπιστήμη.

ΠΕΡΙ ΜΙΣΘΩΣΕΩΣ

ΕΡΓΟΥ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΔΙΚΑΙΟΝ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

ΤΙΤΛΟΣ Α'

Περί μισθώσεως ἔργου καὶ ἐργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΓΕΝΕΣΙΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

1. Ἡ μίσθωσις ἔργου καὶ ἐργασίας εἶνε προδήλως ἐκ τῶν συναλλαγμάτων τῶν κοινῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, διότι γεννῶνται ἐξ αὐτῶν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ ἐπιβάλλονται πανταχοῦ ὡς ἀνάγκη⁽¹⁾. Τῷ ὄντι ὁ ἄνθρωπος μεμονωμένος θὰ ἦτο ἐκ τῶν ἀσθενεστάτων τῆς πλάσεως ὄντων, μόλις δὲ θὰ ἐδύνατο καὶ νὰ διατηρηῇται· ἀλλ' ἵνα ἐκπληρώσῃ τοὺς ἀπλουστάτους καὶ ἐπιτακτικωτάτους ὅρους τῆς ὑπάρξεώς του, ἵνα ἐξαγάγῃ ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς γῆς τὴν τροφήν του, ἵνα προφυλάξῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς ἐπηρείας τῶν ὤρων τοῦ ἔτους καὶ περιφρονήσῃ αὐτήν, ὀφείλει νὰ ἐκτελέσῃ ἐργασίας τοσοῦτον πολυαριθμούς, δυσχερεῖς καὶ συνθέτους, ὥστε δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ὀλιγωρήσῃ τῆς συνδρομῆς τῶν ὁμοίων του. "Οθεν καὶ ἐν

(¹) §. 2 I. de jure nat. etc. 1. 2.

τοῖς πολιτισμοῖς τοῖς μᾶλλον ἀξέστοις καί, οὕτως εἶπεῖν, στοιχειώδεσιν ἀνευρίσκειται ὁ συνεταυρισμὸς οὗτος τῶν δυνάμεων καὶ τῶν διαφορῶν εἰδῶν τῆς δεξιότητος, ὁ ἀποτελῶν τὸν ἀρχέγονον νόμον καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀνθρωπότητος.

2. Εἶνε ἄληθές ὅτι αὕτη ἡ συνδρομὴ τοῦ βραχίονός καὶ τῆς διανοίας, ἐπιδιώκουσα τὴν παραγωγὴν ἔργου κοινού, παρίσταται ἐν ποικιλωτάταις μορφαῖς καὶ συχνάκις ἐκδηλοῦται ὡς ἀποτέλεσμα καταναγκασμοῦ μᾶλλον ἢ ἀμοιβαίας καὶ ἐλευθέρως τινὸς συναινέσεως. Τοῦτο δὲ συνέβη παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν λαῶν τῆς ἀρχαιότητος· ἡ δουλεία παρήχθη ἐκ τοῦ πολέμου ὡς καθιέρωσις τοῦ δικαιώματος τοῦ ἰσχυροτέρου, θλιβερὰ ἀκολουθία τῆς ἥττης τούτων καὶ παράνομος καρπὸς τῆς νίκης τῶν ἄλλων⁽¹⁾. Οὕτως ἔσχε τὸ πρᾶγμα ἐν Ῥώμῃ πλέον ἢ πανταχοῦ ἄλλαχοῦ· αἱ μεγάλαι αὐτῆς κατακτήσεις τῇ παρέσχον ἀπειραριθμούς δούλους. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πραγμάτων ἡ μίσθωσις βιομηχανίας δὲν ἐδύνατο νὰ τῷ τῆς ἀπείρου ἀναπτύξεως, εἰς ἣν περιήλθεν ἐπὶ τῶν χρόνων ἡμῶν, διότι ἔχει ἀκριδῶς ἀντικείμενον τὴν ἐξ ἐλευθέρως συναινέσεως ἐργασίαν. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἥττον ἐπετέλεσεν ἔργον σπουδαῖον ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ κοινωνίᾳ. Αἱ χειρωνακτικαὶ ἐργασίαι κατελείφθησαν ἐν γένει εἰς τοὺς δούλους καὶ τὰ ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα, ὡς θὰ καταδείξωμεν κατωτέρω (ἀρ. 36), κατέστησαν ἡ περιφέρειαι τῆς ἐντολῆς· ἀλλὰ τούτων τῶν ἐπαγγελμάτων ὁ κύκλος ἦτο τὰ μάλιστα περιορισμένος : ὅ,τι κυριολεκτικῶς ἀποκαλοῦμεν σήμερον καλὰς τέχνας, οἷον ἡ γλυπτικὴ, ἡ γραφικὴ, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ μουσικὴ, ἦτο ἀπ' αὐτοῦ ἀποκεκλεισμένον· οἱ δ' ἐλεύθεροι ἄνθρωποι δὲν ἀπηξίουσαν πάντοτε νὰ καλλιεργῶσιν αὐτάς. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἐπεδόθησαν εἰς μεγάλας ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις, συχνάκις δὲ καὶ εἰς τὴν διεύθυνσιν συ-

(¹) §. 2 1. de jure nat. etc. 1. 2.

νόλου τινὸς ἔργων, οὐ τὰ καθ' ἕκαστον ἐξετέλουν διὰ χειρῶν δουλικῶν. Τέλος δὲ τῶν πληθειῶν ἡ ἀπορία καὶ ὁ ἀεὶποτε αὐξάνων ἀριθμὸς τῶν ἀπελευθέρων ἀνέφξαν εὐρύτερον ἔτι στάδιον εἰς τὸ συνάλλαγμα τῆς μισθώσεως βιομηχανίας.

Ὅθεν ἐπολιτογραφήθη τρόπὸν τινὰ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ νομοθεσίᾳ καὶ παρίσταται ἡμῖν ὡς ἀνήκον εἰς τὸ δίκαιον τῶν ἐθνῶν κατὰ τὴν γένεσιν⁽²⁾ καὶ εἰς τὸ ἀστικὸν δίκαιον ἕνεκα τῆς ἀγωγῆς ἣν κέκτηται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΟΡΙΣΜΟΣ

3. Οὐσιώδη στοιχεῖα τῆς μισθώσεως. — Καταμαθόντες ἤδη τὴν γένεσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος συνάλλαγματος, πρέπει νὰ παρασκευάσωμεν ἀκριβῆ τινα κατὰ τὸ ἐνὸν ὅρισμὸν αὐτοῦ· πρὸς τοῦτο δὲ ὀφείλομεν ν' ἀνερευνήσωμεν τὰ οὐσιώδη αὐτοῦ στοιχεῖα ἧτοι τοὺς διακριτικούς χαρακτῆρας.

Συναίνεσις. — Ὁ πρῶτος ὅρος πρὸς ὑπαρξιν παντὸς συναλλάγματος εἶνε ἡ συναίνεσις. Θὰ διαλάβωμεν πάλιν περὶ τούτου τοῦ πρώτου ὅρου ἐν τῷ Γ' ἡμῶν κεφαλαίῳ· ἀλλ' οἱ κανόνες οἱ εἰς αὐτὸν ἀφορῶντες, ὄντες κοινοὶ εἰς πάντα τὰ συναλλάγματα ἢ τοῦλάχιστον εἰς μέγαν ἐξ αὐτῶν ἀριθμὸν, δὲν δύνανται νὰ παράσχωσιν ἡμῖν γνῶρισμα ἀληθῶς χαρακτηριστικὸν τῆς μισθώσεως βιομηχανίας.

Αἰτία. — Ὁ δεῦτερος ὅρος εἶνε τὸ ἀντικείμενον καὶ ὁ τρίτος ἡ αἰτία· ἀλλ' ἐνταῦθα ἡ αἰτία καὶ τὸ ἀντικείμενον ταυτίζονται, διότι, τοῦ συναλλάγματος ὄντος συναλλακτικοῦ (*synallagmatique*), ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω (ἀρ.

(²) L. 1 D. h. t.

11), δηλαδή παράγοντος ιδίας ἐκατέρωθεν ὑποχρεώσεις, ἡ αἰτία τινὸς ἐξ αὐτῶν τυγχάνει οὕσα ἀντικείμενον τῆς ἐτέρας καὶ ἀντιστροφῶς. Ἐντεῦθεν δ' ἔπεται ὅτι τὸ ἀντικείμενον τοῦ συναλλάγματος εἶνε διπλοῦν.

4. Ἀντικείμενον. — Ὑπολείπεται ἤδη νὰ μάθωμεν ἐν τίνι συνίσταται :

1^{ον} Κατὰ πρῶτον ἀνευρίσκομεν τὴν ἐκτέλεσιν ὠρισμένης τινὸς ἐργασίας : *quoties autem faciendum aliquid datur, locatio est*(¹). Ὅθεν εἶνε ἀδύνατον νὰ συγχύσωμεν τὴν μίσθωσιν βιομηχανίας μετὰ τῆς ἀγοροπωλησίας· διότι ἀντικείμενον τῆς ἀγοροπωλησίας εἶνε ἡ μεταβίβασις τῆς ἀνενοχλήτου νομῆς τοῦ πράγματος.

Ἄλλ' ὅμως ὑπάρχει περίπτωσις, καθ' ἣν τὰ δύο ταῦτα γεγονότα ἀπαντῶσι συγχρόνως καὶ ὅπου δύναται νὰ ἐγερθῇ ἀμφιβολία : εἶνε ἡ περίπτωσις καθ' ἣν ἐργάτης τις ὑπισχνεῖται νὰ κατασκευάσῃ ὠρισμένον τι ἔργον ἐξ ιδίας ὕλης. Ὁ Γάιος ἀποφαίνεται ὅτι πρόκειται ἀγοροπωλησία : *Sed placet, unum esse negotium, et magis emptionem et venditionem esse*(²). Δηλαδή ἀντικείμενον τῆς ὑποσχέσεως εἶνε τὸ κατασκευασμένον πρᾶγμα καὶ οὐχὶ ἡ τοῦ πράγματος κατασκευή.

Τὸ πρῶτον λοιπὸν ἀντικείμενον τοῦ συναλλάγματος τῆς μισθώσεως βιομηχανίας εἶνε γεγονός τι, δηλαδή : ἡ ἐκτέλεσις ὠρισμένης τινὸς ἐργασίας.

5. Ἄλλ' αὐτὸ τοῦτο τὸ γεγονὸς δύναται ν' ἀναφανῇ κατὰ δύο διάφορα εἶδη, ἅπερ ὀφείλομεν καλῶς νὰ διακρίνωμεν.

Τῷ ὄντι δύναται τις νὰ θεωρήσῃ τὴν ὑπεσχημένην ἐργασίαν κατὰ δύο ἐπόψεις :

Κατὰ τὴν ἑποψίν τῆς διαρκείας αὐτῆς· παραδείγματος

(¹) L. 22 §. 1 D. h. t.

(²) L. 2 §. 1 D. h. t.

χάριν, ὑπισχνοῦμαι ν' ἄλοῶ τὸν σῖτόν σου ἐπὶ τόσας ἡμέρας, νά σοι ὑπηρετῶ ὡς θεράπων ἐπὶ ἓν ἔτος κτλ.· ὑπάρχει τότε μίσθωσις ἐργασίας, *locatio conductio operarum*.

Κατὰ τὴν ἔποψιν τοῦ ἀποτελέσματος: παραδείγματος χάριν, ὑπισχνοῦμαι νά σοι οἰκοδομήσω οἰκίαν, νά σοι κατασκευάσω ἔνδυμα, νά σοι δημιουργήσω ἔπιπλον κτλ.· τότε ὑπάρχει μίσθωσις ἔργου, *locatio conductio operis*.

Ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὁ παρέχων τὴν ἐργασίαν καλεῖται *locator operarum*, ὁ δ' ἐπὶ μισθῷ λαμβάνων αὐτὴν *conductor*.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ περιπτώσει τὸναντίον ὁ μὲν ἔκτελων τὸ συμπεφωνημένον ἔργον λαμβάνει τὸ ὄνομα τοῦ *conductor* ἢ *redemptor operis*, ὁ δὲ παραγγέλλων αὐτὸ εἶνε ὁ *locator operis*. Τὸ γεγονὸς τῆς ἐπιχειρήσεως (δηλαδή ἡ ἐργοδοσία) ἐξομοιοῦται τρόπον τινὰ πρὸς πρᾶγμα, ὅπερ ὁ κύριος αὐτοῦ ἐκμισθοῖ⁽¹⁾.

6. Μισθός. — 2^α Πρὸς ὑπαρξιν μισθώσεως δὲν ἔξαρκεῖ μόνον ἡ ὑπαρξίς ὑποσχέσεως ὀρισμένης τινὸς ἐργασίας, ἀλλὰ προσάπαιτεῖται καὶ τις ἀντ' αὐτῆς συμπεφωνημένος μισθός⁽¹⁾.

Ἄλλως ὑπάρχει εἶδος δωρεᾶς⁽²⁾.

Ὁ μισθός (*pretium, merces*) πρέπει νά εἶνε σπουδαῖος⁽³⁾, δηλαδή τοιοῦτος ὥστε νά ᾔτο δυνατόν νά θεωρηθῇ ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων μερῶν ὡς τὸ κατὰ προσέγγισιν ἀντίτιμον τῆς ὑπεσχημένης ἐργασίας ἢ ὡς ἡ ἀγοραία τοῦ τετελεσμένου ἔργου τιμῇ.

Πρέπει νά ὑπάρχῃ ὀρισμένος ἐκ τῶν προτέρων ἢ καὶ νά κατελείφθῃ εἰς τὴν κρίσιν τρίτου τινὸς εἰδικῶς ὀρισμένου. Ἐν ταύτῃ τῇ περιπτώσει ὑπάρχει μίσθωσις ὑπὸ αἴρεσιν

(¹) L. 11 §. 3, l. 13 §. 1, l. 25 §. 7, l. 59 D. h. t.

(¹) L. 2 pr., l. 20 §. 1 D. h. t.

(²) Αὐτ. (³) L. 46 αὐτ.

προσδιορισμοῦ τοῦ μισθοῦ ὑπὸ τρίτου προσώπου. *Si merces promissa sit generaliter alieno arbitrio, locatio conductio contrahi non videtur*⁽⁴⁾. . .

Τέλος δέον νὰ συνίσταται ἐν χρηματικῇ ποσότητι.

Πᾶσα ἄλλη δόσις παράγει ἀνώνυμον σύμβασιν ἐκ τῶν ὑπαγομένων εἰς τὸν γενικὸν τύπον : *Do ut facias* (=δί-δωμι ἵνα ποιήσης), ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει τότε μίσθωσις ⁽⁵⁾. Ἄν δὲ ἀντὶ δόσεως εὐρίσκωμεν τὴν ἐκτέλεσιν γεγονότος τινός, τότε ἔχομεν εἶδος ἀνταλλαγῆς ἐργασιῶν, τὸ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων νομοδιδασκάλων διατυπούμενον διὰ τῶν λέξεων : *Facio ut facias* (=ποιῶ ἵνα ποιήσης)⁽⁶⁾. Τὰ μέ-ρη δύνανται τότε νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν ἀγωγὴν *praescriptis verbis, in quam necesse est confugere* (λέγει ὁ Ἰουλιανός), *quoties contractus existunt, quorum appellationes nullae jure civili proditae sunt*⁽⁷⁾. Τοιοῦτοι εἶνε οἱ διακρι-τικοὶ χαρακτῆρες τῆς μισθώσεως βιομηχανίας, τὰ σημεῖα δι' ὧν διαγιγνώσκεται ἐν μέσῳ πασῶν τῶν ἄλλων συμβά-σεων⁽⁸⁾.

7. *Διπλοῦς ὁρισμός.* — Εἶδομεν, ὅτι ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο εἶδη μισθώσεως, ἀπὸ δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν ὡς ἑξῆς :

1^{ον} Μίσθωσις ἐργασίας (*locatio conductio operarum*) εἶνε τὸ συνάλλαγμα, δι' οὗ πρὸς ὁποῦν τι ὑπισχνεῖται εἰς

(4) L. 25 pr. D. h. t., §. 1 I. h. t.

(5) L. 5 §. 2 D. de praescr. verb. 19. 5.

(6) Αὐτ. §. 3.

(7) L. 3 D. de praescr. verb. 19. 5.

(8) Ὅταν θὰ πραγματευθῶμεν περὶ τοῦ μεγάλου καὶ δυσχεροῦς ζητήματος τῆς ἐμμίσθου ἐντολῆς, θὰ ἴδωμεν πῶς τὸ τελευταῖον τοῦτο συνάλλαγμα διακρίνεται ἀπὸ τοῦ νῦν ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς. Θὰ ἔχωμεν τότε τὴν γνῶ-σιν πασῶν τῶν ἀναγκαίων ἀρχῶν ἵνα καλῶς καθιδρύσωμεν τὴν διάκρισιν ταύτην.

ἕτερον ὠρισμένην τινὰ ἐργασίαν ἐφ' ὠρισμένον χρόνον ἀνθ' ὠρισμένου μισθοῦ.

2^{ον} Μίσθωσις ἔργου (*locatio conductio operis*) εἶνε τὸ συνάλλαγμα, δι' οὗ πρόσωπόν τι ὑπισχνεῖται εἰς ἕτερον τὴν κατασκευὴν ὠρισμένου τινὸς ἔργου, ἐν προθεσμίᾳ ὠρισμένη ἢ μὴ, ἀνθ' ὠρισμένου μισθοῦ.

8. *Διαίρεσις τῆς ὕλης.* — Ἦδη πρόκειται νὰ εἰσδύσωμεν βαθύτερον εἰς τὴν φύσιν τῆς μισθώσεως βιομηχανίας. Παραλείποντες πᾶν ὅ,τι ὑπάγεται εἰς τὴν ὕλην τῶν γενικῶν ἀρχῶν περὶ τῶν συναλλαγμάτων, ἐν οἷς ἡ μίσθωσις καταλέγεται, θὰ ἐξετάσωμεν κατὰ σειρὰν :

1^{ον} Πῶς συνίσταται·

2^{ον} Τίνα τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς, δηλαδή τίνας ὑποχρεώσεις παράγει καὶ τίνας ἀγωγὰς κέκτηται·

3^{ον} Τέλος πῶς ἀποσβέννυται.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΜΙΣΘΩΣΕΩΣ

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

9. Ἡ μίσθωσις ἔνεκα τῆς γενέσεως αὐτῆς ("Ι. ἀριθ. 1 καὶ 2) ἀπηλλάγη πρωίμως τῆς αὐστηρᾶς τυπικότητος τοῦ ἀστικοῦ δικαίου. Ὅθεν καταλέγεται ἐν τῇ τάξει τῶν συναινετικῶν συναλλαγμάτων⁽¹⁾, δηλαδή τῶν συναλλαγμάτων τῶν ὑπαρχόντων διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι ὑπάρχει συναίνεσις, *solo consensu*⁽²⁾.

(1) L. 1 pr. D. h. t., I. de cons. obl. 3. 22.

(2) Ὁ Ortolan (*Explic. hist. des Institutes* τόμ. Β',

Μικρὸν ἄρα διαφέρει ὁ ἐξωτερικὸς τρόπος, δι' οὗ ἐκδη-
λοῦται ἡ τῶν βουλήσεων συμφωνία, διὰ λόγων, ἐγγράφως,
δι' ἐπιστολῶν, διὰ μεσολαβήσεως ἀγγέλου κτλ.· πᾶσαι
αὗται αἱ διάφοροι περιστάσεις, σπουδαιόταται οὖσαι προ-
κειμένου περὶ ἀποδείξεως, εἶνε πάντῃ ἀλλότριαι εἰς τὴν
σύστασιν αὐτὴν τοῦ συναλλάγματος.

10. Οὕτως εἶχε τὸ δίκαιον πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἄλ-
λ' ὁ Ἰουστινιανὸς εἰσήγαγεν εἰς αὐτὸ νεωτερισμὸν τινα,
οὗ τὸ περιεχόμενον, οὐσιῶδες ὄν, δέον νὰ γινώσκωμεν.
Ἄν τὰ μέρη συνεφώνησαν νὰ συντάξωσιν ἑγγράφον, τὸ
συναλλάγμα δὲν εἶνε τέλειον εἰμὴ μετὰ τὴν σύνταξιν τού-
του τοῦ ἑγγράφου κατὰ πάσας τὰς ἀπαιτουμένας διατυ-
πώσεις : — — *transactionum etiam, quas in instrumento*
recipi convenit, non aliter vires habere sancimus, nisi

σελ. 413, σημ. 6 ἐν τέλει) φρονεῖ ὅτι δὲν εἶχεν οὕτω τὸ
πρᾶγμα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Κυριακοῦ δικαίου. Ταύτην δὲ
τὴν γνώμην κλίνομεν νὰ πιστεύσωμεν. Τῷ ὄντι παρὰ
πᾶσι τοῖς ἀρτιγενέσι πολιτισμοῖς βλέπομεν ἀναπαραγό-
μενον τὸ αὐτὸ φαινόμενον· ἡ ἀνάγκη τύπου ἐξωτερικοῦ ἢ
τοῦλάχιστον συμβόλου χάριν τοῦ κύρους τῶν δικαιοπρα-
ξιῶν καθιδρύεται ἀκαταμαχῆτως ὑπὸ δύο ἰσχυρῶν λόγων :
ἅφ' ἐνὸς μὲν ικανοποιεῖ τὸ ὕλικόν ἔνστιγμα τῶν λαῶν,
παρ' οἷς ἡ λατρεία τῆς ἰσχύος διαγράφει τὴν ἔννοιαν τοῦ
δικαίου, ἐξ ἐτέρου δὲ θεραπεύει τρόπον τινὰ τὴν ἔλλειψιν
τακτικοῦ συστήματος ἀποδείξεων. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἐν
Ῥώμῃ ἡ ἱερατικὴ ἐπενέργεια ἦτο εὐνοϊκὴ πρὸς τὴν χρῆ-
σιν μυστηριωδῶν θεσμῶν καὶ τύπων πανηγυρικῶν.— Ἀλλὰ
τοιαύτη πραγμάτων κατὰστασις ὥφειλε νὰ εἶνε βραχεῖα,
τοῦλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν μίσθωσιν καὶ τὰ ἄλλα
συναινετικὰ συναλλάγματα, διότι πάντες οἱ Ῥωμαῖοι νο-
μοδιδάσκαλοι παριστᾷσιν ἡμῖν αὐτὰ ὡς ἀπὸ πολλοῦ ἤδη
ἀποδεδεγμένα ὑπὸ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου.

instrumenta in mundum recepta, subscriptionibusque partium confirmata(¹)

Τί δ' ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τὴν οὐσίαν τούτου τοῦ νεωτερισμοῦ ; Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἐν παντὶ χρόνῳ ἐπετρέπετο ἡ περὶ συντάξεως ἐγγράφου συμφωνία· ἀλλὰ τὸ συνάλλαγμα ὑφίστατο (νομικῶς) πρὸ τῆς συντάξεως τοῦ ἐγγράφου, ἦτο δὲ μόνον τετροποποιημένον δι' ὅρου(²)· ὑπῆρχε λοιπὸν δεσμὸς μεταξὺ τῶν μερῶν καὶ τὸ ἕτερον αὐτῶν ἐδύνατο ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ ἄλλου τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ὅρου ἢ τοῦ διαφέροντος τὴν παροχὴν. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα εἶνε ἀδύνατον ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ· ἐφ' ὅσον τὸ ἐγγράφον δὲν συντάσσεται, οὐδὲν ἐγένετο (νομικῶς): *Adeo ut nec illud in hujusmodi venditionibus liceat dicere, quod pretio statuto necessitas venditori imponatur, vel contractum venditoris perficere, vel id quod emptoris interest persolvere*(³).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

ΤΜΗΜΑ Δ' — ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ

11. Τὸ συνάλλαγμα τῆς μισθώσεως, ἅμα σχηματισθῇ, παρὰ γαί μεταξὺ τῶν μερῶν ἀμοιβαίως ὑποχρεώσεις: *alter*

(¹) L. 17 C. de fide instr. 4. 21. Ἴδε ὡσαύτως pr. I. de empt. et vend. 3. 23.

(²) Ἡ μίσθωσις, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο συνάλλαγμα, ἐπιδέχεται τὴν ἐπιβολὴν ὅρου (L. 20 pr. D. h. t.).

(³) L. 17 C. de fide instr. 4. 21. Ἰ. Ducarroy τόμ. Β', ἀρ. 1037 καὶ 1051 ἐν τέλει. Ortolan τόμ. Β', σελ. 240 καὶ 260.

alteri obligatur⁽¹⁾. Καταλέγεται λοιπόν ἐν τῇ τάξει τῶν συναλλαγμάτων ἐκείνων, ἅπερ οἱ νεώτεροι νομοδιδάσκαλοι καλοῦσιν ἀμφοτεροβαρῆ ἢ *συναλλακτικά*.

Αἱ ὑποχρεώσεις αὗται εἶνε διάφοροι, καθ' ὅσον ἡ μίσθωσις ἔχει ἀντικείμενον τὴν παροχὴν ἐργασίας ἢ τὴν κατασκευὴν ἔργου: ὀφείλομεν ἄρα νὰ διαλάβωμεν περὶ αὐτῶν ἐν ἑκατέρᾳ τῶν δύο τούτων ὑποθέσεων.

§. 1. — Ὑποχρεώσεις γεννῶμεναι ἐκ τῆς μισθώσεως ἔργου.

1^{ον} Ὑποχρεώσεις τοῦ *conductor operis*.

12. *Kuria* ὑποχρεώσεις. — Ἡ κυρία τοῦ *conductor operis* ὑποχρέωσις εἶνε νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ὑπεσχημένον ἔργον ἐν τῇ προθεσμίᾳ τῇ συμφωνηθείσῃ. Αὕτη δ' ἡ ὑποχρέωσις ὑπολαμβάνεται ἐκπληρωθεῖσα, ὅταν τὸ ἔργον ἐπιδοκιμασθῇ, τοῦτ' ἔστιν ὅταν ἐξελεγχθῇ συμφωνῶν πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα, ὅπερ τὰ μέρη εἶχον κατὰ νοῦν· ἐὰν δ' ὁ κύριος ἀπαρνήται τὴν ἐαυτοῦ ἐπιδοκιμασίαν, ἡ ἀμφισβήτησις υποβάλλεται εἰς τὴν κρίσιν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, *boni viri arbitrato*. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ χωρεῖ καὶ ἐν ἡ περιπτώσει συμφωνήθη ἐν τῷ συναλλάγματι ὅτι ἡ τοῦ ἔργου ἐπιδοκιμασία ἀπόκειται εἰς τὸν κύριον — ἢ καὶ τρίτος τις ὠρίσθη πρὸς τοῦτο· διότι ἐν ταύτῃ τῇ περιπτώσει τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ ἀγαθὴ πίστις: *Nam fides bona exigit, ut arbitrium tale praestetur, quale viro bono convenit*⁽¹⁾. Δὲν πρέπει ὁ *conductor operis* νὰ ὑπόκειται εἰς τὸ αὐθαίρετον τοῦ κυρίου. Τοῦτο δ' ἄλλως ἀποτελεῖ ἐνταῦθα ἐφαρμογὴν εἰς εἰ-

(1) §. 2 I. de cons. obl. 3. 22.

(1) L. 24 pr. D. h. t., l. 77 D. pro socio 17. 2, l. 7 D. de contr. empt. etc. 18. 1.

δικήν περίπτωσιν κανόνος τινὸς γενικοῦ. Τῷ ὄντι ὁ Πρό-
κλος τίθησιν ὡς ἀρχὴν ἐν τῇ L. 76 D. pro socio 17. 2
ὅτι ὑπάρχουσι δύο εἴδη κριτῶν (arbitrorum): ἐκεῖνοι, ὧν
ἡ διαγνώμη δύναται νὰ μὴ εἶνε σύμφωνος πρὸς τὴν ἐπιεί-
κειαν, ὅπερ χωρεῖ ἐν τῇ περιπτώσει τῆς συνυποσχέσεως,
καὶ οἱ ἄλλοι, οἵτινες τοῦναντίον ὀφείλουσι πάντοτε νὰ
εἶνε ἄνδρες ἀγαθοί, οἰοιδήποτε καὶ ἂν ὠρίσθησαν ἐκ τῶν
προτέρων. Προδήλως ἄρα, προκειμένου περὶ συναλλάγμα-
τος ἀγαθῆς πίστεως, εἶνε ἀδύνατον νὰ παραδεχθῶμεν κρι-
τὰς δυναμένους νὰ κρίνωσιν ἐναντίον τῆς ἐπεικειᾶς. Ἐξ
ἄλλου δ' ἡ ἐξουσία τοῦ τρίτου, κρίνοντος *ex aequo et bono*,
δέν εἶνε ἀπεριόριστος: οὕτως ἐκτιμᾷ μὲν τὴν ποιότητα
τοῦ ἔργου, ἀλλὰ δέν τῷ ἐπιτρέπεται νὰ παρεκτείνῃ τὴν
προθεσμίαν⁽²⁾, ἐκτὸς ἂν ἡ τοῦ ἔργου ἐκτέλεσις ἐν τῇ ὀρι-
σμένῃ προθεσμίᾳ εἶνε ἐξ ἀντικειμένου ἀδύνατος (L. 58 §.
1 D. h. t.).

13. *Euthynē*. — Ἡ δευτέρα υποχρέωσις τοῦ *conductor operis* ἀπορρέει ἐκ τῆς πρώτης. Ὀφείλει νὰ φροντίζῃ περὶ
τῆς διατηρήσεως τοῦ πράγματος, ὅπερ τῷ παραδίδῃ ὡς
ὑλὴ τῆς ἐργασίας του. Ἰδῶμεν δὲ τίνα εἶνε ταύτης τῆς
εὐθύνης τὰ ὅρια. Ἐν πρώτοις εἶνε ἀναμφισβήτητον, ὅτι
εὐθύνεται ἕνεκα δόλου· διότι εἶνε κανὼν τοῦ δικαίου καὶ
τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἀδιαλείπτως κηρυττόμενος καὶ ἐπανα-
λαμβανόμενος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων νομοδιδασκάλων, ὅτι ὀ-
φείλει τις νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν ἀδικίαν τὴν ἐν γνώσει καὶ
ἐκ προθέσεως ἐπενεχθεῖσαν⁽¹⁾. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ δόλου πε-
ριλαμβάνεται καὶ τὸ μέγα πταῖσμα, *lata culpa*, ἥτοι τὸ
πταῖσμα τὸ συνιστάμενον ἐν τῷ μὴ νοεῖν ὅπερ πάντες νο-
οῦσι⁽²⁾. *magna culpa dolus est*, λέγει ὁ Παῦλος⁽³⁾.

⁽²⁾ L. 24 pr. D. h. t.

⁽¹⁾ L. 23 D. de R. J. 50. 17.

⁽²⁾ L. 213 §. 2, l. 223 pr. D. de V. S. 50. 16.

⁽³⁾ L. 226 αὐτ.

14. Εἶνε ὡσαύτως ἀναμφισβήτητον ὅτι ὁ *conductor operis* δὲν δύναται νὰ εἶνε ὑπεύθυνος ἕνεκα τῶν τυχηρῶν : τί δύναται νὰ αἰτιατῇ ὁ ἰδιοκτήτης ; Τὸ πρᾶγμα ἐδύναντο ν' ἀπολεσθῇ καὶ παρ' αὐτῷ, ὡς ἀπωλέσθη παρὰ τῷ ἐργάτῃ. Τὰ κείμενα κυροῦσι κατὰ τρόπον ἐναργῆ τὴν ἐφαρμογὴν τῆςδε τῆς ἀρχῆς : *Si tamen vi maiore opus prius interciderit, quam adprobaretur, locatoris periculo est*(¹).

Οὐχ ἦττον δ' ὅμως αὕτη ἡ ἀρχὴ ὑφίσταται δύο ἐξαιρέσεις :

1^{ον} *Si aliud actum sit* (=Εἰ ἄλλο τι συμπεφώνηται)(²). Ἄν ὁ ἐργάτης ἀνέλαβεν ἐπὶ ἰδίῳ κινδύνῳ τὰ τυχηρὰ ἐν τῇ πράξει τῆς μισθώσεως. Ἡ συμφωνία δ' αὕτη οὐδὲν ἔχει τὸ ἀθέμιτον.

2^{ον} Ἄν τὸ πρᾶγμα τὸ ἀποτελοῦν τὸ ἀντικείμενον τῆς μισθώσεως εἶνε ἀντικαταστατὸν, πρᾶγμα λαμβανόμενον *in genere* (=κατὰ γένος), ὥστε ὁ *conductor operis* νὰ ὑποχρεῖται ν' ἀποδώσῃ οὐχὶ αὐτοῦσις τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος πρᾶγμα ἀλλ' ἕτερόν τι ὅμοιον πρὸς αὐτό.

15. Αὕτη ἡ δευτέρα ἐξαιρέσις φαίνεται ἡμῖν λογικῶς προκύπτουσα ἐκ τινος χωρίου τοῦ Ἀλφηνοῦ(¹), ὅπου εὑρηνται τὰ ἐπόμενα :

. . . . *Rerum locatarum duo genera esse, ut aut idem redderetur, sicuti quum vestimenta fulloni curanda locarentur, aut ejusdem generis redderetur, veluti quum argentum pusulatum fabro daretur, ut vasa fierent, aut aurum, ut annuli; ex superiore causa rem domini manere, ex posteriore in creditum iri.*

(¹) L. 36, l. 37, l. 59 D. h. t.

(²) L. 36, l. 13 §. 5 D. h. t.

(¹) L. 31 D. h. t.

Ὅθεν ἡ διάκρισις εἶνε πολὺ σαφής : ὁ γναφεὺς ὁ παρὰ σοῦ λαμβάνων ἐνδύματα πρὸς διόρθωσιν ὑποχρεοῦται νὰ σοι ἀποδώσῃ τὰ αὐτὰ ἐνδύματα· ὅθεν διαμένουσιν ἰδιοκτησία σου καὶ ἐπομένως σὺ ἐξακολουθεῖς φέρων αὐτῶν τὸν κίνδυνον. Τοῦναντίον δ' ὁ χρυσοχόος ὁ παρὰ σοῦ λαμβάνων ἄσημον ἄργυρον ἵνα σοι κατασκευάσῃ σκευὸς τι, ὑποχρεοῦται νὰ σοι ἀποδώσῃ σκευὸς ὁμοίου ἀργύρου ἀλλ' οὐχὶ τὸν αὐτὸν ἄργυρον· ὁ ἄργυρος καθίσταται ἰδιοκτησία του, *in creditum illi* : αὕτη δὲ εἶνε ἡ τεχνικὴ ἔκφρασις, ἧς γίνεται χρῆσις ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ *mutuum*. Πῶς λοιπὸν ν' ἀμφιβάλλωμεν ὅτι τοῦ πράγματος φέρει τὸν κίνδυνον ὁ ἐργάτης καὶ ὅτι καθίσταται ὑπεύθυνος καὶ ἕνεκεν ἀνωτέρας βίας ; Ἐν τούτῳ ἔχομεν τὴν ἀρχὴν τὴν γενικῶς παραδεδεγμένην προκειμένου περὶ χρεῶν *in genere*. Εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι μικρόν τι κατωτέρω ὁ Ἀλφηνὸς ἀποφαίνεται *conductorem culpam duntaxat debere*. Ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει, διότι ἐκεῖ ἀναφέρεται εἰς θέμα ὅπως εἰδικόν, ὅπερ εἶχε πρῶτον ὑποβάλῃ. Ὑποτίθῃσι πλοίαρχον λαμβάνοντα ἐν τῷ πλοίῳ ὠρισμένην τινα ποσότητα σίτου, ἀνήκουσαν εἰς πολλὰ πρόσωπα· αὐτὸς ἀποδίδωσι μέρος τοῦ σίτου εἰς τινὰ ἐξ αὐτῶν· τοῦ πλοίου ἀπολεσθέντος, δύναται νὰ καταδιωχθῇ διὰ τῆς ἀγωγῆς *oneris aver-si*, ἀγωγῆς κινουμένης *in duplum* ; Ὁ Ἀλφηνὸς ἀποφαίνεται ὅτι δὲν δύναται, διότι δὲν ὑπάρχει παῖσμα ἐκ μέρους τοῦ πλοίαρχου. Ἀλλ' αὕτη ἡ ἀπόφανσις εἶνε πάντῃ ἄσχετος πρὸς τὴν *actio locati*.

16. Ἐλθωμεν ἤδη εἰς τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν οὔτε δόλος οὔτε ἀνωτέρα βία ὑπάρχει ἀλλὰ παῖσμα ἀπλοῦν. Καὶ ἐνταῦθα τὸ κοινὸν δίκαιον εἶνε ἡ εὐθύνη. Μία δὲ μόνη ἐγένετο ἐξαίρεσις ὑπὲρ τοῦ θεματοφύλακος, διότι παρέχει ὑπηρεσίαν κατὰ χάριν· ἀλλὰ καθ' ἣν περίπτωσιν τὸ συνάλλαγμα διαφέρει ἐκατέρῳ τῶν μερῶν, ἰσχύει τότε ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ γενικοῦ κανόνος : *Sed ubi utriusque utilitas vertitur, ut in emto, ut in locato, ut in dote, ut in pigno-*

re, ut in societate, et dolus, et culpa praestatur⁽¹⁾).

17. Ἀλλὰ τί πρέπει νὰ ἐννοῶμεν λέγοντες πταῖσμα, culpa; Κατὰ τίνα δὲ τρόπον πρέπει νὰ ἐκτιμᾶται;

Ἀρκεῖ ἄραγε νὰ παράσχη ὁ conductor operis εἰς τὸ εἰς αὐτὸν παραδεδομένον πράγμα τὴν φροντίδα, ἣν συνήθως καταβάλλει εἰς τὰ ἴδια πράγματα; Οὐχί· ὀφείλει νὰ προσενεχθῇ πρὸς αὐτὸ ὡς ἀγαθὸς οἰκογενειάρχης, δηλαδὴ ὡς ἤθελε πράξῃ ὁ ἐπιμελέστατος ἄνθρωπος. Culpa autem abest, si omnia facta sunt, quae diligentissimus quisque observaturus fuisset⁽¹⁾.

Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα, ὡς ὅταν ὑπάρχη ἐταῖρος ἡ κοινωνός, περὶ προσώπου ἔχοντος συμφέρον ἐν τῇ διατηρήσει τοῦ πράγματος, propter suam partem causam habuit gerendi⁽²⁾. Τὸ πταῖσμα ἐκτιμᾶται (ὡς λέγουσιν οἱ ὑπομνηματισαὶ) in abstracto⁽³⁾, δηλαδὴ κατὰ τύπον ἀφηρημένον, καθ' ὃν ὀφείλει τις νὰ ρυθμίσῃ τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ⁽⁴⁾.

Τὰ χεῖμενα παρέχουσιν ἡμῖν συγγὰς ἐφαρμογὰς ταύτης τῆς διδασκαλίας.

Ὁ Κέλσος ἐξομοιοῖ τὴν ἀνεπιτηδευσίαν πρὸς τὸ πταῖσμα. Celsus etiam imperitiam culpa adnumerandam — scripsit⁽⁵⁾. Ὁ Οὐλπιανὸς ὑποτίθῃσιν ὅτι λίθος πολύτιμος, δοθεῖσα εἰς κοσμηματοποιὸν ἵνα ἐμβάλῃ αὐτὴν εἰς πυελίδα ἢ ἐγγλύψῃ (insculpenda), θραύεται· ὁ κύριος ἔχει τὴν ἀγωγὴν locati, ἂν ἡ ἀνικανότης τοῦ ἐργάτου ὑπῆρξε τῆς

⁽¹⁾ L. 5 §. 2 D. commod. 13. 6.

⁽¹⁾ L. 25 §. 7 D. h. t.

⁽²⁾ L. 25 §. 16 D. fam. ercisc. 10. 2.

⁽³⁾ I. Heineccius Elem. juris §. 787.

⁽⁴⁾ I. περὶ τῆς τῶν πταισμάτων θεωρίας κατὰ τὸ δίκαιον τῶν Ῥωμαίων Ducaurroy τόμ. Β', ἀρ. 1071 — 1078, Ortolan τόμ. Β', σελ. 307—311.

⁽⁵⁾ L. 9 §. 5 D. h. t.

θραυσεως ἢ αἰτία⁽⁶⁾. Ὁ Παῦλος, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Λαβέωνος⁽⁷⁾, ἀποφαίνεται ὅτι τὸν ὄλεθρον τὸν ἐπελθόντα ἔνεκεν ἐλαττώματος τοῦ ἔργου (*vitio operis*) φέρει ὁ ἐργολάβος.

Ἄν τὸ ἔργον ἀνελήφθη κατ' ἀποκοπὴν, ἢ εὐθύνη τοῦ *conductor* περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὸ ἔργον. Ἄν δὲ τὸ ἔργον ἀνελήφθη κατὰ πόδας ἢ κατὰ μέτρα (*in pedes mensurasve praestandum*), ἢ εὐθύνη περιορίζεται ἐν τῷ μέρει τοῦ ἔργου τῷ μὴ καταμετρηθέντι ἔτι⁽⁸⁾.

Πότε δὲ παύει ἡ εὐθύνη τοῦ *conductor operis*; Ἐν γένει ἀφ' ἧς λάβῃ χώραν ἐξέτασις καὶ ἐπιδοκιμασία τοῦ ἔργου, *receptio operis*. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξαίρεσωμεν τὴν περίπτωσηιν τῶν δημοσίων ἔργων τῶν ὑπ' ἀρχιτέκτονος ἀναληφθέντων. Ἡ *l. 8 C. de oper. publ. 8. 12* ἀποφαίνεται ὅτι ὁ ἀρχιτέκτων εὐθύνεται ἐπὶ δέκα καὶ πέντε ἔτη ἀπὸ τῆς τοῦ ἔργου ἀποπερατώσεως.

2^{ον} Ὑποχρεώσεις τοῦ *locator operis*.

18. Ἡ μὴν τοῦ *locator operis* ὑποχρεώσεις συνίσταται ἐν τῇ πληρωμῇ τοῦ μισθοῦ (*merces*). Εἶδομεν δ' ἄνωτέρω τὴν φύσιν τοῦ μισθοῦ καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ὀφείλει νὰ προσδιορίζηται· δὲν ἐπανερχόμεθα λοιπὸν εἰς τοῦτο τὸ ἀντικείμενον καὶ μεταβαίνομεν εἰς τὴν μίσθωσιν ἐργασίας.

§. 2. — Ὑποχρεώσεις γεννώμεναι ἐκ τῆς μισθώσεως ἐργασίας.

1^{ον} Ὑποχρεώσεις τοῦ *locator operarum*.

19. Ἡ ὑποχρεώσεις τοῦ *locator operarum* συνίσταται

(6) *L. 13 §. 5* αὐτ.

(7) *L. 62* αὐτ.

(8) *L. 36* αὐτ.

ἐν τῇ παροχῇ τῆς ὑπεσχημένης ἐργασίας ἐπὶ τὸν συμπε-
φωνημένον χρόνον. Οὐδὲν δ' ὅριον φαίνεται διαγραφόμενον
ἐνταῦθα εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν συμβάσεων, οὐδεὶς περιο-
ρισμὸς εἴτε περὶ τῆς διαρκείας εἴτε περὶ τῆς φύσεως τῆς
ἐργασίας.

*Homo liber, qui statum suum in potestate habet, et pe-
jorare eum et meliorem facere potest, atque ideo operas
suas diurnas nocturnasque locat*⁽¹⁾. Εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι
ὁ Παπινιανὸς (L. 71 §. 2 D. de cond. et dem. 35. 1)
κηρύττει τὴν ἀρχὴν ὅτι ὑποχρέωσις ἐναντία πρὸς τὴν ἐ-
λευθερίαν εἶνε ἄκυρος. *Potest dici non esse locum cautio-
ni, per quam jus libertatis infringitur.*

Ἄλλ', οὕτως ὁμιλῶν, ἀναφέρεται εἰς περίπτωσιν ὅπως
εἰδικήν, τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ διαθέτης ἐπέβαλεν εἰς
τὸν κληροδόχον ὅρους ἐπηρεάζοντας εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν
αὐτοῦ, ὡς παραδείγματός χάριν νὰ μὴ νυμφευθῇ ἢ νὰ μὴ
καταλίπῃ τὸν τάφον ἐκείνου κτλ. Ἐκτὸς δὲ τούτου ὁ νο-
μοδιδάσκαλος προστίθῃσιν ἁμέσως ἐξαίρεσιν περὶ τῶν ἀ-
πελευθέρων τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος: *Sed in defuncti libertis
alio jure utimur.*

20. Ὁ *locator operarum* δὲν εὐθύνεται ἕνεκα τῶν ἀπο-
τελεσμάτων τῆς ἐργασίας αὐτοῦ, μὴ ἐγγυώμενος τὸ πα-
ράπαν τὴν ἀγαθὴν τοῦ ἔργου ποιότητα. Ἄλλ' ἐνταῦθα
πρέπει νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν ἡμετέραν προσοχὴν μὴ τυχὸν
περιπέσωμεν εἰς σύγχυσιν. Εἶνε δυνατὸν νὰ ὑποχρεωταί
τις εἰς ἐκτέλεσιν ὠρισμένης τινὸς ἐργασίας ἐπὶ τῷ δεῖνι
καθ' ἡμέραν μισθῷ — καὶ ἐν τούτοις νὰ ὑπάρχῃ *locatio
operis* καὶ ἐπομένως εὐθύνη τῷ ἐργάτῃ. Τὸ πᾶν ἐξήρτη-
ται ἐκ τῆς προθέσεως τῶν μερῶν: εἰ μὲν αὐτὰ προέθεντο
ὠρισμένον τι ἔργον τετελεσμένον, ὑπάρχει *locatio operis*.
εἰ δὲ τοῦναντίον εἶχον κατὰ νοῦν τὴν ἐργασίαν καθ' ἑαυ-

(¹) *Pauli Sententiæ lib. II, tit. XVIII de locato et
conducto, §. 1.*

τὴν καὶ οὐχὶ τὸ τέρμα, εἰς ὃ καταλήγει, ὑπάρχει *locatio operarum*(¹).

Ἄλλως δὲ καὶ ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἡ περίστασις ὅτι ἡ μίσθωσις συνωμολογήθη ἐπὶ τῷ δεῖνι μισθῷ καθ' ἡμέραν δὲν εἶνε πάντοτε ἀδιάφορος· δυνατόν νὰ δεικνύη παρὰ τῷ κυρίῳ τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ διευθύνῃ αὐτὸς τὴν ἐργασίαν. *Ut arbitrio domini opus efficeretur*. Τότε ὁ *conductor operis* προσεγγίζει πρὸς τὸν *locator operarum*, μὴ εὐθυνόμενος καὶ αὐτὸς ἕνεκα τῆς τοῦ ἔργου ποιότητος(²).

2^{ον} Ὑποχρεώσεις τοῦ *conductor operarum*.

21. Ἡ ὑποχρέωσις αὐτοῦ συνίσταται (ὡς ἡ τοῦ *locator operis*) ἐν τῇ πληρωμῇ τοῦ συμφωνηθέντος μισθοῦ.

Ὁ *locator operarum* δικαιούται γὰρ λάβῃ ὀλόκληρον τὴν ἀντιμισθίαν καὶ ὅταν ἡ ἐργασία τοῦ μισθωθῆ ἢ διακοπῇ, ἂν τὸ γεγονός ἐπῆλθε δια περιστάσεως(¹) ἀνεξαρτήτου τῆς θελήσεώς του. *Qua operas suas locavit, totius temporis mercedem accipere debet, si per eum non stetit, quominus operas praestet*.

Εἶνε κανὼν γενικὸς ὅτι ἡ αἰρεσις ὑπολαμβάνεται ἐκ πληρωθεῖσα, ὅταν ἡ ἐκπλήρωσις αὐτῆς κωλυθῇ ὑπὸ τοῦ ἔχοντος ἐν τῇ ἀποκωλύσει συμφέρον. *In jure civili receptum est* [λέγει ὁ Οὐλπιανός(²)], *quoties per eum, cujus interest, condicionem non impleri, fiat, quominus impleatur, perinde haberi, ac si impleta condicio fuisset*(³). Ἄλ-

(¹) L. 51 §. 1 D. h. t.

(²) L. 51 §. 1 ἐν τέλει αὐτ.

(³) L. 38 pr. αὐτ.

(²) L. 161 D. de R. J. 50. 17.

(³) Πρόσθετε l. 24, l. 81 D. de cond. et dem. etc. 35. 1, l. 50 D. de contr. emt. etc. 18. 1, l. 32 §. 1 D. de usur. etc. 22. 1, l. 85 D. de V. O. 45. 1.

λ' ἐνταῦθα ὑπάρχει τι περιπλέον : ὁλόκληρος ἡ ἀντιμισθία ὀφείλεται διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι ὁ *locator operarum* ἐνῆργησε πᾶν τὸ ἐπ' αὐτῷ ἔν' ἀξιώθῃ τῆς ἀντιμισθίας. Ἀλλ' ὅμως ἀντιγραφὴ τίς τοῦ Ἀντωνίνου ἐπήγαγεν εἰς τοῦτον τὸν κανόνα ἐπεικὴ τινὰ τροποποιήσιν : ὁ ἐργάτης ὀφείλει νὰ ὑποστῇ τὴν ἀπὸ τῆς ἀντιμισθίας αὐτοῦ ἀφαίρεσιν παντὸς ὅ,τι ἐδυνήθη νὰ κερδήσῃ παρ' ἄλλου (L. 19 §. 9 D. h. t.).

22. Οἱ ὑπομνηματισταὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου εὗρον ταύτην τὴν διδασκαλίαν ἐναντίαν πρὸς τὰς γενικὰς ἀρχὰς τῆς μισθώσεως· ἐζήτησαν λοιπὸν νὰ περιορίσωσι τὴν ἔννοιαν τοῦ 38. νόμου δι' ἐρμηνείας συσταλτικῆς⁽¹⁾. Διέκριναν δὲ τρεῖς περιπτώσεις ἀνωτέρας βίας : τὴν ἀνωτέραν βίαν τὴν βαρύνουσαν τὸν κύριον, τὴν τὸν ἐργάτην βαρύνουσαν καὶ τὴν οὔτε τοῦτον οὔτ' ἐκεῖνον βαρύνουσαν· μόνον δ' ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει παρέχουσι τὴν πληρωμὴν ὁλοκλήρου τῆς ἀντιμισθίας. Ἀλλ' αὕτη ἡ ἐρμηνεία, ἣν ἡσπᾶσαντο ὕστερον πολυάριθμοι συγγραφεῖς, φαίνεται μοι ἡμαρτημένη· ἡ ἔννοια τῶν λέξεων *si per eum non stetit* προσδιορίζεται ἐντελῶς ὑπὸ τοῦ 33. νόμου, ὅπου ὁ νομοδιδάσκαλος Ἀφρικανὸς μεταχειρίζεται τοὺς αὐτοὺς ὅρους ἵνα κρίνῃ ὑπόθεσιν, καθ' ἣν προφανῶς ἡ ἀνωτέρα βία προέρχεται ἐκ γεγονότος ἀλλοτρίου πρὸς ἀμφοτέρω τὰ μέρη. Πρόκειται περὶ ἀγροῦ ἐκμισθωθέντος, ἔπειτα δὲ δημευθέντος. Ὁ νομοδιδάσκαλος ἀποφαίνεται : *teneri te actione ex conducto, ut mihi frui liceat, quamvis per te non stet, quominus id praestes*.

Ἡ ἀντίθεσις τῶν δύο τούτων κειμένων δεικνύει σαφῶς ὅτι σχετικῶς πρὸς τοῦτο τὸ ἀντικείμενον αἱ ἀρχαὶ τῆς μισθώσεως τῶν πραγμάτων εἶνε ξέναι πρὸς τὴν μίσθωσιν ἐργασίας καὶ δὴ ὅτι ὑπάρχει ἀντινομία μεταξὺ αὐτῶν.

Ἐν τῇ μισθώσει ἐργασίας ἐφαρμόζομεν τὰς ἀρχὰς τῆς

(¹) *Voët Locati conducti* ἀρ. 27.

πωλήσεως ἢ τοῦλάχιστον εἰς τὰ αὐτὰ καταλήγομεν ἀποτελέσματα. Εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ὑποχρέωσις τοῦ *locator* εἶνε διαδοχική, ὅτι ἀνανεοῦται κατὰ πᾶσαν στιγμὴν, — ἀλλ' ἐν τίνι κατ' οὐσίαν συνίσταται ἡ ὑποχρέωσις αὐτῇ; Ὁ *locator operarum* δὲν ὑπικνεῖται ἀκριβῶς τοιαύτην ἢ τοιαύτην ἐργασίαν· ὑπισχνεῖται νὰ υποβάλῃ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ, δηλαδή τὴν φυσικὴν ἢ πνευματικὴν αὐτοῦ ἐνεργητικότητά, εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ *conductor*. Ὁθεν, τούτου γενομένου, ἡ ὑποχρέωσις αὐτοῦ ἐξεπληρώθη, οἰκιδήποτε ἄλλως καὶ ἂν ὦσιν αἱ περιστάσεις, ὧν ἕνεκεν αὕτη ἡ ἐργασία καθίσταται ἀνωφελὲς τῷ *conductor*. Τοῦτο δ' ἀληθεύει καὶ ἐν τῇ περιπτώσει τῆς ἀρρώστιας τοῦ ὑπηρετοῦ· ὅπερ καὶ ὁ νομοδιδάσκαλος Παῦλος ἀποφάνεται διὰ τῶν ἐξῆς ὥραίων λόγων: *Servire enim nobis intelliguntur etiam hi, quos curamus aegros, qui cupientes servire propter adversam valetudinem impediuntur*⁽²⁾.

§. 3. — Κανόνες κοινοὶ εἰς τε τὴν μίσθωσιν ἔργου καὶ τὴν μίσθωσιν ἐργασίας.

23. 1^{ον}. Ἡ μίσθωσις ἔργου δύναται ν' ἀσφαλισθῇ διὰ πασῶν τῶν ἐγγυήσεων, ἃς ἐπιδέχονται τὰ λοιπὰ συναλλάγματα. Ὁ νομοδιδάσκαλος Οὐλπιανὸς⁽¹⁾ μνημονεύει εἰδικῶς τοῦ ἀλληλεγγύου: *Duo rei locationis in solidum esse possunt*.

2^{ον} Δύναται νὰ προσλάβῃ πρόσθετα σύμφωνα (*pacta adjecta*). Ταῦτα δὲ τὰ σύμφωνα ἔχουσι τὴν αὐτὴν τῷ συναλλάγματι ἰσχύν, ὅπωςδήποτε καὶ ἂν τροποποιῶσιν αὐτό, εἴτε μετριάζοντα εἴτ' ἐπαυξάνοντα τὴν ὑποχρέωσιν. *Pacta enim conventa bonae fidei judiciis insunt*⁽²⁾. Ἀλλ' ὁ

⁽²⁾ L. 4 §. 5 D. de statu lib. 40. 7.

⁽¹⁾ L. 13 §. 9 D. h. t.

⁽²⁾ L. 7 §. 5 D. de pactis 2. 14.

μως δέον νά προστεθῶσιν *in continenti*, ἢ, ἂν προστιθῶνται *ex intervallo*, νά παρεμβληθῶσι *re non secuta*, τῆς ἐκτελέσεως μὴ ἀρξαμένης ἔτι, ἢ τοῦλάχιστον ἐπαναχθέντων τῶν πραγμάτων εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν κατάστασιν⁽³⁾.

ΤΜΗΜΑ Β' — ΑΓΩΓΑΙ

24. Εἶδομεν ἄρτι ὅτι τὸ συνάλλαγμα τῆς μισθώσεως ἔργου καὶ ἐργασίας δημιουργεῖ ὑποχρεώσεις, δηλαδὴ νομικὴν ἀνάγκην πρὸς ἐκπλήρωσιν ὠρισμένων τινῶν γεγονότων ἢ τινῶν ὠρισμένων παροχῶν⁽¹⁾.

Πλὴν δὲν ἀρκεῖ νά κηρύττῃ ἡ κοινωνία τὴν ὑπαρξίν δικαιώματός τινος, ἀλλ' ὀφείλει ἔτι νά ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀποτελεσματικότητα αὐτοῦ καὶ νά τῷ παράσχωρῃ ἰσχύν, δι' ἧς νά ἐμφανίζεται καὶ νά ἐπιβάλληται ἐν τῷ βίῳ τῷ πρακτικῷ.

Ὡς πρὸς τοῦτο δὲ γνωστὸν ὅτι ὑπῆρξαν τρεῖς μεγάλαι περίοδοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου.

25. *Πρώτη περίοδος ἀγωγῶν τοῦ νόμου.* — Πρώτη ὑπῆρξεν ἡ τῶν ἀγωγῶν τοῦ νόμου. Ἐκάστη δὲ τούτων τῶν ἀγωγῶν ἀπετέλει καθ' ἑαυτὴν ὁλόκληρον διαδικασίας σύστημα. Ἦσαν δὲ πέντε τὸν ἀριθμόν :

Actio sacramenti.

— *per iudicis postulationem.*

— *per conductionem.*

— *per manus injectionem.*

— *per pignoris capionem.*

Δὲν προτιθέμεθα νά ἐπιληφθῶμεν ἐνταῦθα λεπτομερειῶν ἄλλοτρίων πρὸς τὴν ἡμετέραν ὑπόθεσιν.

(¹) L. 58 D. de pactis 2. 14, l. 72 D. de contr. emt. etc. 18. 1.

(¹) L. 3 pr. D. de obl. et act. 44. 7.

Εἴπωμεν δὲ μόνον ὅτι ἀπὸ ταύτης τῆς ἐποχῆς οἱ νομο-
 διδάσκαλοι ἀναγνωρίζουσιν ὅτι αἱ ὑποχρεώσεις αἱ γεννώ-
 μεναι ἐκ τῆς μισθώσεως πρέπει νὰ ἐκτιμῶνται κατὰ τὴν
 πίστιν τὴν ἀγαθὴν. *Quidem Scaevola pontifex maximus*
summam vim esse dicebat in omnibus iis arbitriis, in qui-
bus adderetur : ex fide bona ; fideique bonae nomen exis-
timabat manare latissime idque versari in tutelis, societa-
tibus, fiduciis, mandatis, rebus emptis venditis, conductis
locatis, quibus vitae societas contineretur⁽¹⁾. Κατὰ συνέ-
 πειαν δὲ αὗται αἱ ὑποχρεώσεις εὐρηνται κεκυρωμένοι διὰ
 τῆς ἀγωγῆς *per iudicis postulationem*, ἧς δυνάμει ὁ πραι-
 τωρ παρέχει εἰς τοὺς διαδίκους δικαστὴν (*arbiter*) περι-
 βεβλημένον δι' εὐρυτάτης ἐξουσίας καὶ οὗ τὴν ἀπόφασιν
 ὀφείλει νὰ ἐμπνεύσῃ μᾶλλον ἢ ἐπιείκεια ἢ ἡ στενὴ τοῦ ἀ-
 στικού δικαίου τήρησις. *Praeclarum a maioribus accepi-*
mus morem rogandi iudicis, si ea rogaemus quae salva
fide facere possit⁽²⁾.

Τίνες δὲ λόγοι ἐπέβαλον οὕτως εἰδικὸν χαρακτῆρα εἰς
 τὰς δικαστικὰς κρίσεις περὶ μισθώσεως καὶ ἄλλων συναι-
 νητικῶν συναλλαγμάτων ;

Πρῶτον μὲν αὕτῃ τοῦ συναλλάγματος ἡ γένεσις, κατα-
 γομένου, ὡς ἤδη εἶδομεν (ἀρ. 2), ἐκ τοῦ δικαίου τοῦ τῶν
 ἐθνῶν, ἔπειτα δὲ τὸ σύνθετον καὶ πολλαπλοῦν τῶν σχέ-
 σεων, ἃς παράγει μετὰ τῶν ἀνθρώπων. Ἐγκατάλειψις
 τῆς μισθώσεως καὶ τῶν ἄλλων ἀμφοτεροβαρῶν συναλλαγ-
 μάτων εἰς τὴν αὐστηρότητα τοῦ ἀστικού δικαίου θὰ ἦτο
 ἀνατροπὴ τῆς κοινωνίας· διότι δι' αὐτῶν ἡ κοινωνία ὑφί-
 σταται, *quibus societas continetur*, κατὰ τὴν ὥραίαν τοῦ
 Κικέρωνος ἔκφρασιν.

26. *Δευτέρα περὶ τοῦ τυπικοῦ διαδικασίας.*—Κατὰ τὴν

(1) Κικέρων De Officiis III, 17.

(2) Κικέρων αὐτ., 10. Ἱ. Ortolan τόμ. Β', σελ. 412
 καὶ 413.

δευτέραν ιδίως περίοδον τοῦ διαδικαστικοῦ τῶν Ῥωμαίων δικαίου, ἰσχύοντος ἤδη τοῦ τυπικοῦ συστήματος, ἀναφαίνεται ἡ σπουδαιότης τοῦ γεγονότος, ὅπερ ἄρτι παρεστήσαμεν.

Ἡ ἀγωγὴ ἐνταῦθα εἶνε τύπος τις ὑπὸ τοῦ πραίτωρος εἰς τοὺς διαδίκους παραδιδόμενος καὶ προσδιορίζων τὸ ζήτημα, ὅπερ ὁ δικαστὴς ὀφείλει νὰ λύσῃ. Ὅταν ὁ τύπος διαγράφηται *in jus*, δηλαδή ὅταν τίθησι ζήτημα τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, ὁ δικαστὴς ὀφείλει νὰ περιορισθῇ αὐστηρῶς ἐν τοῖς ῥήμασιν αὐτοῦ καὶ αἱ παρεπόμεναι τῇ ὑποθέσει περιστάσεις, ὅσον ἰσχυραὶ καὶ ἂν ᾧσι, δὲν δύνανται νὰ τροποποιήσωσι τὴν αὐστηρότητα τῆς ἀποφάσεως. Ἀλλὰ κατὰ τινὰς περιπτώσεις ὁ πραίτωρ, θεὶς ἤδη τὸ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ζήτημα, προσετίθη εἰς τὸν τύπον τὰς ἐξῆς τρεῖς λέξεις: *ex fide bona* ἢ ἄλλας τινὰς ἀναλόγους⁽¹⁾. Τότε ἡ ἐξουσία τοῦ δικαστοῦ εἶχε πλείονα ἑκτασιν, ἐξασκουμένη ἐν σφαίρᾳ εὐρυτέρᾳ τὴν ἐπιείκειαν ἔδει νὰ ἔχη ὁδηγὸν καὶ τῶν διαδίκων οἱ ἰσχυρισμοὶ δὲν εἶχον ἄλλον κανόνα ἢ τὴν πίστιν τὴν ἀγαθὴν.

Τοῦτο δὲ συμβαίνει κατὰ πάσας τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς πρόκειται περὶ μισθώσεως, ὡς μαρτυροῦσι πολυάριθμα κείμενα⁽²⁾.

27. Τέσσαρες δὲ συνέπειαι ἀπορρέουσιν ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀγωγὴ εἶνε ἀγαθῆς πίστεως.

1^ο Οὐδὲν ἀντίκειται μᾶλλον εἰς τὴν πίστιν τὴν ἀγαθὴν ἢ ὁ δόλος⁽¹⁾. Ὅθεν ὁ δικαστὴς ὀφείλει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸν δόλον, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη ν' ἀντιταχθῇ ἡ

(¹) I. Ortolan τόμ. Β', σελ. 472.

(²) I. de cons. obl. 3. 22, §. 28 I. de act. 4. 6, Gai. IV §. 62.

(¹) L. 3 §. 3 D. pro socio 17. 2. Ducaurroy ἀρ. 1286. Ortolan σελ. 474.

ἐνστάσις *doli mali*. *Judicium fidei bonae continet in se doli mali exceptionem*⁽²⁾.

Ἐφαρμογὴν ταύτης τῆς ἀρχῆς εἶδομεν (ἀρ. 23) καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ πρόσθετα σύμφωνα καὶ πλὴν τούτου καθ' ὅσον ἀποβλέπει εἴτε εἰς τὴν προθεσμίαν τῆς ἐκτελέσεως εἴτε εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτήν (ἀρ. 12).

2^ο Ἐν ἐλλείψει συμφωνιῶν ῥητῶν τὰ δικαιώματα τῶν μερῶν προσδιορίζονται ὑπὸ τῆς συνηθείας: *Ea enim, quae sunt moris et consuetudinis, in bonae fidei judiciis debent venire*⁽³⁾.

3^ο Ὁ συμψηφισμὸς ἀπαγγέλλεται ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ καὶ μὴ ὑπαρχούσης ἐνστάσεως δόλου.

Tamen judici nullam — — compensationis rationem habere — — formulae verbis praecipitur; sed quia id bonae fidei judicio conveniens videtur, ideo officio ejus contineri creditur⁽⁴⁾.

Οὗτος ὁ συμψηφισμὸς ἔχει χώραν *ex eadem causa et dispari specie* τοῦτο δ' οἰκόμεν ἐννοεῖται ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ δικαίῳ, καθ' ὃ πᾶσα καταδίκη ἦτο χρηματικὴ.

4^ο Τέλος οἱ τόκοι τοῦ ὀφειλομένου πράγματος προστίθενται εἰς τὸ κεφάλαιον ἀπὸ τῆς ὑπερμερείας.

In bonae fidei contractibus ex mora usurae debentur⁽⁵⁾.

28. Ὡς εἶδομεν ἤδη, τὸ συνάλλαγμα τῆς μισθώσεως, ἀμφοτεροβαρὲς ὄν, παράγει ἑκατέρωθεν ὑποχρεώσεις· ἑκάτερα τάξεις τῶν ὑποχρεώσεων τούτων κέκτηται ἰδίαν ἀγωγὴν, *actio locati*, ὅταν ἐνάγων εἶνε ὁ *locator*, καὶ *actio conducti*, ὅταν ὁ *conductor* ἐνάγη.

(2) L. 84 §. 5 D. de leg. et fid. 30 I^ο.

(3) L. 31 §. 20 D. de ædil. et. etc. 21. 1.

(4) Gai. IV §. 63. §. 30 I. de act. 4. 6. Ducaurroy ἀρ. 1247.

(5) L. 32 §. 2 D. de usur. etc. 22. 1.

Ἄν δὲ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία περὶ τοῦ πότερον τῶν μερῶν ἐπέχει τόπον *locator* καὶ ἀντιστρόφως, γίνεται χρῆσις τῆς ἀγωγῆς *praescriptis verbis*(¹), ἀγωγῆς *in factum* ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι ἡ *demonstratio* ἐκτίθησι τὸ γεγονὸς ἀντὶ νὰ ὀνομάσῃ αὐτό, ἀλλὰ διαγεγραμμένης ἄλλως *in jus* ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι τίθησι ζήτημα τοῦ ἀστικοῦ δικαίου.

29. Τρίτη περίοδος· ἑκτακτος διαδικασία. — Μεταβαίνομεν νῦν εἰς τὴν τρίτην περίοδον τοῦ διαδικαστικοῦ τῶν Ῥωμαίων δικαίου, τὴν ἑκτακτον διαδικασίαν. Τὸ δεύτερον μέρος τῆς δίκης, τὸ *judicium*, ἐκλείπει : ἡ διάγνωσις τῆς διαφορᾶς ἀνήκει ὁλόκληρος εἰς τὸν ἄρχοντα· οὕτω δὲ ἡ δίκη περατοῦται *in jure*.

Αὕτη ἡ διαδικασία, ὡς ἐμφαίνει καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς, ἐθεσμοθετήθη κατ' ἀρχὰς ὡς ἐξαίρεσις τοῦ κοινοῦ δικαίου περὶ ὠρισμένων τινῶν περιπτώσεων, ὧν ὁ ἀριθμὸς προέβαινε διηνεχῶς αὐξάνων.

Ἐν αὐταῖς δ' ὑπῆρχον τὰ ζητήματα τῶν τιμητικῶν ἀμοιβῶν (*honoraria*)(¹). Θὰ παραστήσωμεν δὲ παρακατιόντες τὴν ἐννοίαν τῶν τιμητικῶν ἀμοιβῶν καὶ πῶς αὐταὶ διακρίνονται ἀπὸ τοῦ μισθοῦ (ἀρ. 35—37).

Μετ' οὐ πολὺ δ' ἡ ἐξαίρεσις κατέστη κανὼν καὶ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ *extra ordinem sunt omnia judicia*(²)· πᾶσαι αἱ δίκαι εἶνε ἑκτακται.

(¹) L. 1 §. 1 D. de præscr. verb. 19. 5.

(¹) L. 5 pr. D. de extr. cogn. etc. 50. 13.

(²) §. 8 I. de interd. 4. 15, pr. I. de success. subl. etc. 3. 12.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΠΩΣ ΑΠΟΣΒΕΝΝΥΤΑΙ Η ΜΙΣΘΩΣΙΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

30. Παρηκολουθήσαμεν ἤδη τῇ μισθώσει ἔργου καὶ ἐργασίας κατὰ πάσας τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς τὰς περιόδους· οὕτω δὲ παρέστημεν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς καὶ ἐξητάσαμεν τὰ ἀποτελέσματα τῆς, δηλαδή τὰς ὑποχρεώσεις ἃς δημιουργεῖ καὶ τὰς ἀγωγὰς ἃς κέκτηται· δὲν ὑπολείπεται ἄρα ἡμῖν ἢ νὰ ἴδωμεν τὸν τρόπον καθ' ὃν ἀποσβέννυται.

Κείμενα ἐλλείπουσιν ἡμῖν ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ κεφαλαίῳ, ἀναμφιβόλως διότι τὸ πρᾶγμα ἐφάνη πολὺ ἀπλοῦν εἰς τοὺς Ῥωμαίους νομοδιδασκάλους. Τῷ ὄντι οἱ τρόποι τῆς ἀποσβέσεως προκύπτουσιν ἐνταῦθα ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων.

Οὗτοι δὲ πλὴν τῶν γενικῶν τρόπων, οἷον τῆς ἀναεώσεως, τῆς ἀμοιβαίας διαφωνίας (*mutuus dissensus*) κτλ.⁽¹⁾, εἶνε οἱ ἐξῆς :

1^{ον} Ἡ τοῦ ἔργου ἐκτέλεσις·

2^{ον} Ἡ λήξις τοῦ συμπεφωνημένου χρόνου περὶ τῆς διαρκείας τῆς ἐργασίας·

3^{ον} Ἡ ἀπώλεια τοῦ πράγματος ὅπερ ὤφειλε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὕλη εἰς τὴν ὑπεσχημένην ἐργασίαν·

4^{ον} Ἡ φυσικὴ ἢ πνευματικὴ τοῦ ἐργάτου ἀνικανότης·

5^{ον} Ὁ θάνατος τοῦ *locator operarum* ἢ τοῦ *conductor operis*⁽²⁾.

Ἐν γένει ἀληθῶς τὸ συνάλλαγμα τῆς μισθώσεως ὑφίσταται καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐτέρου τῶν μερῶν. *Viam*

(1) I. quibus modis etc. 3. 29.

(2) Ortolan τόμ. Β', σελ. 269.

veritatis ignoras (λέγει ὁ αὐτοκράτωρ Γορδιανός)⁽¹⁾, *in conductionibus non succedere heredes conductoris existimans, quum, sive perpetua conductio est, etiam ad heredes transmittatur, sive temporalis, intra tempora locationis heredi quoque onus contractus incumbat.*

Ἄλλ' ἐν τῇ μισθώσει βιομηχανίας αὐτὸ τὸ ἀντικείμενον τοῦ συναλλάγματος εἶνε γεγονός τι, τὸ προσωπικώτατον πάντων τῶν γεγονότων, ἡ τοῦ ἀνθρώπου ἐργασία· τὸ ὀφειλόμενον ἄρα πρᾶγμα ταυτίζεται τρόπον τινὰ μετὰ τοῦ προσώπου τοῦ ὀφειλέτου καὶ συνεχλείπει μετ' αὐτοῦ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

⁽¹⁾ L. 10 C. h. t.

ΑΓΓΕΛΙΑ

Αύξηθειςὼν κατὰ πολὺ τῶν σημειώσεων καὶ εὐρυτέρας
περιλαβουσὼν ἀναπτύξεις, ἀναγκαία ἐγένετο ἡ ἐν ἰδίῳ
τομίδιῳ ἔκδοσις αὐτῶν, τιμωμένῳ, ὅσον καὶ τὸ παρὸν, δύο
νέων δραχμῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

	Ἀριθ.	Σελ.
§. 2. — Ὑποχρεώσεις γεννώμεναι ἐκ τῆς μισθώσεως ἐργασίας.	19—22.	αὐτ.
1 ^{ον} Ὑποχρεώσεις τοῦ <i>locator ope-</i> <i>rarum</i> . . .	19—20.	αὐτ.
2 ^{ον} Ὑποχρεώσεις τοῦ <i>conductor</i> <i>operarum</i> . .	21—22.	49.
§. 3. — Κανόνες κοινοὶ εἰς τε τὴν μισθωσιν ἔργου καὶ τὴν μί- σθωσιν ἐργασίας	23.	51.
ΤΜΗΜΑ Β' — Ἀγωγαί	24—29.	52.
1 ^η περίοδος : Ἀγωγαὶ τοῦ νόμου	25.	αὐτ.
2 ^α περίοδος : Τυπικὴ διαδικασία	26—28.	53.
3 ^η περίοδος : Ἐκτακτος διαδι- κασία	29.	56.
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε' — ΑΠΟΣΒΕΣΙΣ . .	30.	57.
Ἀγγελία		59.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000000227

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Τιμᾶται δύο νέων δραχμῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ